

VROUWELIJKE RELIGIEUZE ROEPINGEN
TUSSEN 1803 EN 1955
CASUS : DE CONGREGATIE VAN
ZOMERGEM EN DE ZOMERGEMSE
VROUWELIJKE RELIGIEUZEN (*)

door

Rita MERTENS

Stagiaire Stadsarchief Gent

Dit artikel wil de chronologische, geografische en sociale evolutie binnen de recrutering van de vrouwelijke religieuzen geboren en/of ingetreden te Zomergem (O.-VI.) nagaan. Het valt uiteen in twee delen. Eerst richten we onze aandacht specifiek op de zusters die zijn ingetreden in de Congregatie van St.-Vincentius a Paulo te Zomergem tussen 1803 en 1950, afgezien van het feit of deze al dan niet in Zomergem geboren zijn. In een tweede fase wordt het totaal aantal vrouwelijke roepingen uit de gemeente Zomergem zelf bestudeerd, dus zowel de zusters die zijn ingetreden in de congregatie van hun dorp als degenen die naar andere kloostergemeenschappen zijn gegaan.

De bedoeling van die reconstructie is enkele factoren te achterhalen die niet alleen het ontstaan van een vrouwelijke religieuze roeping helpen verklaren, maar ook de keuze van een specifieke congregatie. Als werkhypothese wordt hier gesteld dat die keuze in belangrijke mate sociaal gedetermineerd is, in die zin dat de verschillende 19de-eeuwse zustercongregaties uit bepaalde sociale lagen recruteerden.

Tot hiertoe werd geen gedetailleerd onderzoek naar de sociale origine van 19de-eeuwse vrouwelijke religieuzen doorgevoerd. De reden hiervoor is gemakkelijk aanwijsbaar. Dergelijke microstudie veronderstelt de raadpleging van de erfenisaangiften van de ouders van

(*) Dit artikel is de samenvatting van een licentiaatsverhandeling voorgedragen aan de R.U.G., Seminarie voor Nieuwste Geschiedenis (Promotor : Prof. Dr. R. Van Eenoo; begeleiding : Dr. J. Art).

de religieuzen — om via de bezitstructuur de sociale laag af te lijnen — en dus meteen het beschikken over biografische gegevens (sterfdata van de ouders, samenstelling van het gezin...) die niet onmiddellijk in kerkelijk archief zijn weer te vinden.

Dit onderzoek is hoofdzakelijk gebaseerd op archiefmateriaal en bronnen die wegens hun recent karakter nog berusten op administratieve diensten.

Het kloosterarchief te Zomergem, dat het vertrekpunt vormde, was vrij beperkt. Alhoewel diverse documenten waren verloren gegaan bij de samensmelting met de zusters van de Kindsheid Jesu te Gent bleken de meest essentiële bronnen toch nog voorhanden. Het "Registerboek van het Gemeeynte der Geestelijke Dogters binnen de Parochie van Somergem" bevatte de beschrijving van de oprichting van de congregatie, de kloosterregel, het register van de intredes van de zusters met naam, kloosternaam, data van intrede, kleding, professie en gegevens betreffende plaats van herkomst, geboortedatum of intredeleeftijd en overlijdensdatum. Het register van de intredes bleek niet altijd correct en volledig. Vooral in de aanvangsjaren van de congregatie ontbrak veelal de geboorteplaats en -datum en was enkel de intredeleeftijd vermeld; soms correspondeerde de genoteerde verblijfplaats niet met de geboorteplaats. Aan deze tekorten kon echter meestal verholpen worden via de overlijdensakten van de zusters, die de geboorteplaats aanduiden en toelieten het geboortejaar te berekenen (1). De informatie betreffende het sociaal milieu, waar-

(1) Voor een geschiedenis van de Congregatie van Zomergem zie : M. RYCKAERT, "Het voormalig klooster van de zusters van Sint Vincentius a Paulo te Zomergem", *Appeltjes van het Meetjesland*, XXV, 1974, pp. 74-201. De congregatie werd gesticht in 1803 en ging op in de Kindsheid Jesu in 1963.

Een tweede register in het kloosterarchief was het "Memorieboek van de bijzondere Weldoeners van ons Klooster". Zoals de naam reeds aanduidt, werden hierin de personen opgenomen die de congregatie materieel hadden gesteund. Naast de vermeldingen van de schenkingen troffen we nog aantekeningen aan betreffende de verbouwingen aan het klooster, een gedetailleerd overzicht van de gebeurtenissen in Zomergem tijdens de wereldoorlogen en uitgebreide verslagen over jubilea, eeuwfeesten e.d.m. Deze laatste bron was van minder belang voor het onderzoek.

Aanvullende bronnen betreffende de congregatie in Zomergem bleken vrij schaars te zijn : de zusters van de Kindsheid Jesu te Gent konden slechts een stamboek voorleggen waarin de religieuzen van St.-Vincentius, die in 1963 tot de congregatie van de Kindsheid Jesu overgingen, waren opgenomen.

Het parochie-archief van Zomergem was niet consulteerbaar. Het Liber Memo-

uit de zusters werden gerecruteerd, verwierven we in de gemeentelijke archieven, de rijksarchieven en de kantoren van Registratie en Domeinen. Daar de geboorte-akten van de religieuzen, de overlijdensakten van de ouders en de bevolkingsregisters (tellingen) verspreid waren over 84 gemeenten (2), was het onmogelijk ze alle terug te vinden. Enkele geboorte-akten bleven zoek terwijl de bevolkingsboeken slechts vanaf 1846 voorhanden waren en in sommige gemeenten bleken ze dan nog maar fragmentarisch aanwezig of helemaal niet meer te bestaan. Het doorlopen van de bevolkingsregisters was nochtans vereist om de overlijdensdata van de ouders op te sporen, en langs die weg hun erfenisaangiften — die chronologisch zijn geklasseerd — te achterhalen. Wegens de mobiliteit van vele families en de voornoemde beperkingen was het niet altijd mogelijk die overlijdensdata te kennen. In de gemeenten waar de bevolkingstellingen ontbraken kon dit gedeeltelijk verholpen worden door systematisch de tienjaarlijkse overlijdensregisters jaar na jaar na te gaan.

De personalia van de religieuzen, afkomstig uit Zomergem, die niet intraden in de congregatie te Zomergem werden via vragenlijsten, naar de zustergemeenschappen gestuurd, ingewonnen. Hier onze hartelijke dank voor de hulp die we van de verschillende archivariissen mochten ontvangen.

I. DE RECRUTERING VAN DE CONGREGATIE VAN DE H. VINCENTIUS A PAULO VAN ZOMERGEM

De congregatie wordt officieel gesticht in 1809, verkrijgt bisschoppelijke autorisatie en staatserkenning in 1839 en in 1922 burgerlijke rechtspersoonlijkheid. Dan wordt het klooster notarieel als Vereniging zonder Winstgevend Doel opgericht onder de naam "Gesticht van de H. Vincentius a Paulo".

rials dat ons ter inzage werd gegeven bevatte niets met betrekking tot het onderzoek.

Het onderzoek van de fondsen Bezoeken, Parochiebundels en Kloosters en Onderwijs in het bisschoppelijk archief te Gent leverde weinig bruikbare gegevens op.

In het modern archief Zomergem, dat berust op het rijksarchief in Gent, troffen we in de uitgaande briefwisseling nog enkele fragmentarische gegevens aan over de congregatie.

(2) Deze worden vermeld bij de geografische origine van de religieuzen.

Wanneer na de 2de wereldoorlog het aantal zusterroepingen sterk terugloopt, besluit de bisschop van Gent het probleem van overleving van de congregatie op te vangen door haar te laten smelten met een andere communiteit. Eind 1962 spreken de religieuzen van Zomergem zich uit voor een fusie met de congregatie Kindsheid Jesu in Gent. Men mag zeggen dat de Zomergemse congregatie een typisch 19de-eeuwse stichting is.

De oorsprong van de congregatie, die zoals vermeld in 1809 is gesticht, gaat terug tot 1803. In dat jaar gaan drie meisjes, afkomstig van Zomergem (3), samenwonen om zich aan de opvoeding van arme kinderen te wijden. Een eigenlijke stichter van de congregatie is niet bekend (4). De zusters van St. Vincentius a Paulo in Zomergem beoefenen diverse vormen van liefdadigheid. Hoewel het oorspronkelijke doel het volksonderwijs betreft, breidt de congregatie haar activiteiten weldra uit tot de verpleging en verzorging van zieken en hulpbehoevende ouderlingen en het opnemen van wezen.

Al vlug verwerft de religieuze gemeenschap van Zomergem bekendheid in het omliggende en nieuwe stichtingen ontstaan onder

(3) Catharina De Kesel, Jacoba Theresia Van Hecke en Regina Lootens. De eerste kwam uit een weversgezin, de tweede uit een landbouwersgezin. De sociale afkomst van Regina is onbekend.

(4) De schrijver van "Leven van den zeer eerwaardigen pater Jacobus Vergauwen" schreef de stichting toe aan deze pater-recollet, die tijdens het Franse bewind uit zijn klooster te Tielt was verjaagd en sinds 25 september 1811 het onderpastoraat in Zomergem waarnam voor ruim twee jaar: "Hier kreeg hy byzondere kennis met den Vincentius a Paulo van België, den beruchten heer kanonik Triest, gewezen pastor van Lovendegem, welke aldaer een liefdadig gesticht dat eenieder bewonderde tot welzijn der armen had opgerecht. Dit gesticht is het stamhuis van de Vergadering der Zusters van Liefde van Jesus en Maria, door heel België beroemd. Dikwyls ging hy dit huis bezoeken en was zeer geern met deszelfs bestierder in onderhandeling, alsook met de zusters, meest alle leden van de derde Orde van den heiligen Franciscus. Een dergelyk gesticht te Somergem te zien opryzen was zyn eenigste wensch. Door den wyzen raed van dezen achtbaren heer, alsook door eenige welhebbenden, aen wie hy zyn voornemen had medegedeeld, geholpen, kocht hy huis en grond genoeg voor een tamenlyk groot gesticht, hetwelk hy ook door eenige godvreezende dochters liet bestieren..." *Leven van den zeer eerwaardigen pater Jacobus Vergauwen, minderbroeder-recollet, provinciael der provincie van den heiligen Joseph in 't Graefschap Vlaenderen, en hersteller der Orde in Vlaenderen, St.-Truiden, 1863, p. 28.* Deze woorden stroken niet met de werkelijkheid. Pater Vergauwen kwam immers maar in 1811 als onderpastoor naar Zomergem, dus 2 jaar na de stichting van de congregatie. Evenmin had hij de groeiende communiteit begunstigd met één of andere schenking. Bij het uitvoerig relaas van het ontstaan van het klooster in het registerboek werd Vergauwen nergens vermeld als stichter.

haar invloed en met haar medewerking in Meulebeke, Assenede, Deinze en Nevele. Enkel de oprichting is te danken aan de zusters van Zomergem (5), want al deze inplantingen ontwikkelden zich tot zelfstandige congregaties. De oprichting van eigenlijke filialen gebeurt tweemaal en pas na 1880 : in Zomergem-Beke en Kaprijke (6).

Chronologische recrutering

Het intredeboek van de congregatie laat toe een curve van het aantal roepingen over 150 jaar uit te tekenen. Elke postulante staat immers met data van intrede, kleding en professie genoteerd, met plaats van herkomst en eventueel geboortedatum of leeftijd. Bij de verwerking van de aantallen en bij de volgende recruiteringsgegevens zal steeds rekening gehouden worden met alle intredes d.w.z. ook met de leden die de gemeenschap achteraf verlieten (7) en met de-

(5) De stichtingsprocedure verliep vrijwel altijd op dezelfde wijze : met instemming van het bisdom verzocht de pastoor van het dorp de congregatie in Zomergem hem twee religieuzen te sturen, om het terrein aldaar te effenen terwijl één of twee meisjes uit de betreffende parochie hun religieuze vorming en voorbereiding zouden ontvangen in het klooster in Zomergem. Na hun noviciaat vertrokken deze religieuzen terug naar hun dorp om er de communautiteit uit te bouwen en kwamen de Zomergemse zusters hun functie terug opnemen in het klooster te Zomergem.

(6) Deze twee huizen gingen eveneens over tot de Zusters Kindsheid Jesu in 1963.

(7) Het aantal uitgetreden religieuzen vóór de professie bedraagt 8, dit is 3,4% terwijl dit na de geloften 11 is, dit is 4,7% (5 uittredingen na de tijdelijke, 6 na de eeuwige professie). D. Vande Castele bekamt voor de congregatie van 't Geloof in Tielt als percentages van uittredingen tijdens en na het noviciaat resp. 5,5 en 4,7. D. VANDE CASTEELE, *Socio-religieus onderzoek over de congregatie van de zusters van 't Geloof te Tielt vanaf haar stichting als congregatie (1840) tot op 1 januari 1962*, Tielt, s.d., p. 18 (onuitgegeven). De percentages waren per 20 jaar berekend. Wijzelf hebben de procenten voor de ganse periode berekend.

Enkel dus bij de uittredingen tijdens de proeftijd wijkt het procent eningszins af van dit van de congregatie St. Vincentius a Paulo in Zomergem.

Enig inzicht in de beweegredenen voor het verlaten van het klooster krijgen we niet. In het registerboek zijn de aanduidingen in dit verband uiterst gering en soms vaag : 1 postulante gaat wegens een zwakke gezondheid over naar de lekezusters, 1 postulante is 1 maand na haar intrede "onverrichter zaeke vertrokken", 1 religieuze wordt zelfs na haar professie uitgewezen.

zen die zich mettertijd in een bijhuis van de congregatie gevestigd hebben.

De congregatie van St. Vincentius a Paulo registreert haar laatste postulante in het jaar 1955 en dit is meteen de 235ste in haar geschiedenis. Bij de uitzetting op curve wordt de jaarlijkse recrutering, die geteld is op basis van de data van intrede, omgerekend in vijfjaarlijkse gemiddelden. Terwijl curve 1 de globale recrutering van de congregatie weerspiegelt gedurende 150 jaar, komt in curve 2 de aantrekkingskracht van het klooster op de plaatselijke vrouwelijke bevolking in dezelfde periode tot uiting. De vergelijking van beide curven plaatst het aandeel van de recrutering in Zomergem zelf t.o.v. de totale recrutering in een beter perspectief.

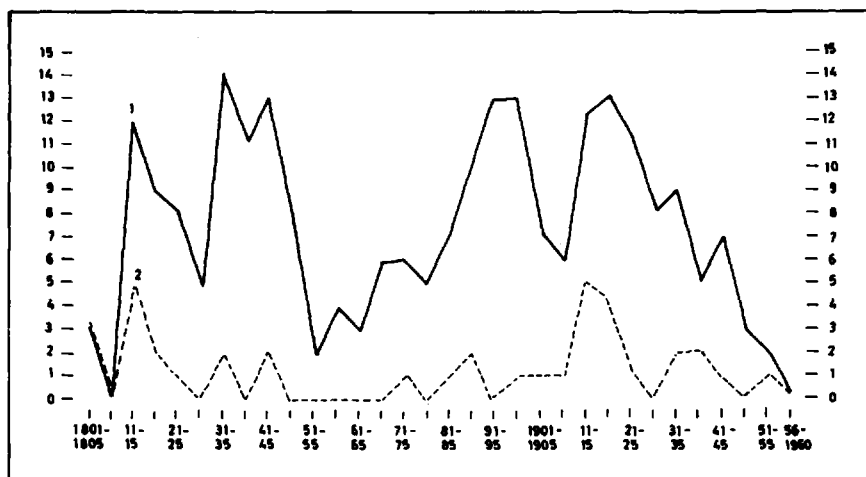
1. VIJFJAARLIJKSE GEMIDDELDEN VAN DE TOTALE
RECRUTERING VAN DE CONGREGATIE

1803- = 3	1851-1855 = 2	1901-1905 = 7
1806-1810 = 0	1856-1860 = 4	1906-1910 = 6
1811-1815 =12	1861-1865 = 3	1911-1915 = 12
1816-1820 = 9	1866-1870 = 6	1916-1920 = 13
1821-1825 = 8	1871-1875 = 6	1921-1925 = 11
1826-1830 = 5	1876-1880 = 5	1926-1930 = 8
1831-1835 =14	1881-1885 = 7	1931-1935 = 9
1836-1840 =11	1886-1890 =10	1936-1940 = 5
1841-1845 =13	1891-1895 =13	1941-1945 = 7
1846-1850 = 8	1896-1900 =13	1946-1950 = 3
		1951-1955 = 2
1803-1850 = 83 ingetreden		
1851-1900 = 69 ingetreden		
1901-1955 = 83 ingetreden		

**2. VIJFJAARLIJKSE GEMIDDELDEN VAN DE RECRUTERING
VAN DE CONGREGATIE IN ZOMERGEM**

1803	3	1851-1855	0	1901-1905	1
1806-1810	0	1856-1860	0	1906-1910	1
1811-1815	5	1861-1865	0	1911-1915	5
1816-1820	2	1866-1870	0	1916-1920	4
1821-1825	1	1871-1875	1	1921-1925	1
1826-1830	0	1876-1880	0	1926-1930	0
1831-1835	2	1881-1885	1	1931-1935	2
1836-1840	0	1886-1890	2	1936-1940	2
1841-1845	2	1891-1895	0	1941-1945	1
1846-1850	0	1896-1900	1	1946-1950	0
				1951-1955	1

1803-1850 = 15 ingetredenen
1851-1900 = 5 ingetredenen
1901-1955 = 18 ingetredenen

1 = globale recruteringscurve van de congregatie
2 = recruteringscurve van de congregatie in Zomergem

De kleine gemeenschap, ontstaan in 1803, wordt pas 10 jaar later uitgebreid. Bij curve 1 zien we dit duidelijk weerspiegeld in de sterke groei in de periode 1811-1815. Uit curve 2 (aantal religieuzen die, afkomstig van Zomergem, in de congregatie in Zomergem zijn ingetreden) blijkt een relatief belangrijk aandeel intredes van Zomergemse meisjes in deze periode.

Het voor de religieuzen weinig gunstig beleid van het Verenigd Koninkrijk breekt dit élan en er zet zich in de volgende 15 jaar een daling in. Het hoogste aantal postulanten per jaar, dat de religieuze gemeenschap recruteert, stamt nochtans uit deze periode, nl. 7 in 1815. De restrictieve maatregelen van de Nederlandse regering werden immers pas vanaf 1816 toegepast. Voordien golden de beschikkingen van het Voorlopig Bewind. Een circulaire van 7 maart 1814, die de behartiging van de geestelijke belangen weer aan de kerkelijke overheden toevertrouwt, geeft aan de bisschoppen hun vrijheid van handelen terug. De Gentse bisschop Mgr. de Broglie staat de religieuzen toe het communauteitsleven te herstellen volgens de oude regels en statuten en weer novicen aan te nemen. Een vijftal congregaties verkrijgt reeds in 1814 de diocesane goedkeuring van de statuten (8). Eén ervan is deze van Zomergem : op 16 mei 1814 bekomt de congregatie de approbatie van de kloosterregel.

De recruterings van de congregatie te Zomergem komt pas goed op gang na 1830 in een klimaat van kerkelijke bewegingsvrijheid. Toch kunnen we reeds in de jaren 1846-1855 een sterke teruggang constateren. Deze daling en de slechts lichte aangroei in de volgende 30 jaren is waarschijnlijk niet alleen toe te schrijven aan de nawerkingen van de crisis van 1846-1848, maar kan door omstandigheden van lokale aard beïnvloed zijn. Uit curve 2 valt immers het gering aantal roepingen afkomstig van Zomergem op in de tweede helft van de 19de eeuw, nl. 5 tegenover 15 in de eerste helft en 18 in de periode 1900-1955. We komen hierop verder nog terug.

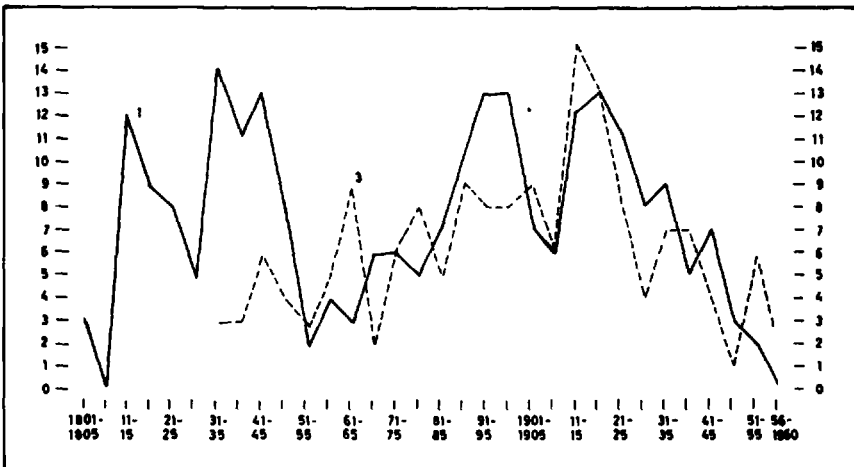
De tendens van stijgende recruterings die zich manifesteert naar het einde van de 19de eeuw toe is mogelijk beïnvloed door de gevolgen van de schoolstrijd van 1879-1884. Van 1895 tot 1910 is er een teruggang, na 1910 een hernemen. Een vergelijking met curve 2 laat hier tevens een relatief belangrijk aantal religieuzen uit Zomergem

(8) S. STOKMAN, *De religieuzen en de onderwijspolitiek der regering in het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden (1814-1830)*, 's Gravenhage, 1935, p. 52.

zien die tot de stijging hebben bijgedragen. De stijging tussen 1911 en 1920 is waarschijnlijk door de oorlogsomstandigheden in de hand gewerkt. Na 1921 begint de laatste en definitieve daling.

Het aantal intredes per jaar is in de congregatie van St.-Vincentius a Paulo nooit hoog geweest, wel ongeveer gelijkmatig verspreid : 83 in de periode 1803-1850, 69 in 1851-1900, 83 in de 1ste helft van de 20ste eeuw.

Ter vergelijking geven we hier de curve van het aantal roepingen in de congregatie St.-Vincentius a Paulo te Wichelen volgens vijfjaarlijkse gemiddelden (curve 3) (9).

1 : recruteringscurve van St.-Vincentius a Paulo in Zomergem.

3 : recruteringscurve van St.-Vincentius a Paulo in Wichelen.

(9) Opgesteld op basis van de vermelde intredes in deze congregatie in R. RUYSS, *100 jaar zusters van St.-Vincentius a Paulo te Wichelen, 1875-1975*, Wichelen, 1975.

We merken hier grotendeels het parallelle verloop van de curven van de congregaties te Wichelen en te Zomergem, al zijn de stijgingen of dalingen vaak minder uitgesproken.

De periode 1861-1885 laat duidelijk afwijkingen zien, terwijl ook in de jaren 1891-1895 de stijging die zich in Zomergem voordoet, niet voorkomt in Wichelen. In tegenstelling tot de dalende recruitering in Zomergem in de periode 1951-1955 constateren we nog een aangroei in Wichelen.

Het afwijkend verloop is waarschijnlijk aan de plaatselijke factoren toe te schrijven. Zo merken we bijvoorbeeld, dat de sterke stijging die zich voordoet in 1856-1865 bij de congregatie in Wichelen samenvalt met een nieuwe periode die ingeluid wordt voor het "liefdadigheidshuis" van Wichelen (10).

Meerdere vergelijkingen tussen verscheidene congregaties zouden het mogelijk maken de meer algemene factoren van recruitering van de plaatselijke te onderscheiden.

Geografische recruitering

Om de geografische origine van de postulanten van de congregatie in Zomergem te bepalen, zijn we aangewezen op hun geboorteplaats die vermeld is in het intredeboek en verwerkt is in bijlage 1.

Een relatief beperkt recruiteringsveld komt hier naar voor : 93,2% van het aantal ingetreden en is afkomstig van de provincies Oost- en West-Vlaanderen. Slechts 16 religieuzen zijn geboren in andere provincies.

Oost-Vlaanderen levert het hoogste aantal postulanten, dit is 71,1%, grotendeels uit de arrondissementen Eeklo en Gent. 52 religieuzen (22,1%) komen uit West-Vlaanderen, 14 uit de provincies Brabant en Antwerpen, 2 uit Nederland (11).

De recruitering in West-Vlaanderen, kent een duidelijk regionaal karakter : het oostelijk gebied met daarin vooral de omgeving van Tielt. Deze streek, samen met de arrondissementen Roeselare en Kortrijk,

(10) R. RUYS, *op.cit.*, pp. 21-22.

(11) Deze religieuzen zijn afkomstig van Zeeuws-Vlaanderen (Oostburg) en Nederlands Limburg (Venray).

blijkt in de 1ste helft van de 19de eeuw de rijkste te zijn aan vrouwelijke roepingen in West-Vlaanderen (12). Bovendien heeft de provincie op nationaal vlak de hoogste roepingsscore in de periode 1808-1973 (13).

Belangrijker voor de recrutering is evenwel de verblijfplaats. Deze komt in verscheidene gevallen immers niet overeen met de geboorteplaats. Bij de interpretatie van de bovenvermelde gegevens moeten we dus rekening houden met de mobiliteit van de bevolking.

Wegens het ontbreken van sommige registers kan de mobiliteit van 1/5de van de betrokken gezinnen niet nagegaan worden. We hebben daarom als uniforme maatstaf voor de geografische origine de geboorteplaats genomen. De verschuivingen zijn echter niet van die aard dat ze het beeld van het recruitersgebied in belangrijke mate wijzigen: de mobiliteit voltrekt zich meestal binnen dezelfde regio. De situatie in Zomergem zelf is wel duidelijk veranderd: het effectief wordt van 38 op 48 gebracht. Op jeugdige leeftijd hebben 10 religieuzen zich al of niet met hun familie in Zomergem gevestigd: 7 hiervan komen uit de onmiddellijke omgeving, 2 uit Ruiselede, 1 uit Antwerpen.

Ook het onderscheid tussen stedelijke en landelijke recrutering lijkt interessant. Als stedelijke concentraties kunnen we weerhouden: Aalst, Gent, Ronse, St.-Niklaas, Lokeren, Brugge, Kortrijk, Tielt en Antwerpen (14). Ze leveren slechts 15,7% van het aantal ingetreden, een percentage dat nog daalt als men de mobiliteitsfactor in acht neemt (15).

(12) A. JACOBUS, *Een bijdrage tot de studie van de vrouwelijke religieuzen in West-Vlaanderen 1801-1914. Stichtingen, intreden en archiefbestand*, Onuitgegeven licentiaatsverhandeling, R.U.G., 1977, pp. 88-90.

(13) A. TIHON, "Les religieuses en Belgique du XVIIIe au XXe siècle. Approche statistique", *Belgisch Tijdschrift voor Nieuwste Geschiedenis*, VII, 1976, 1-2, p. 43.

(14) Gebaseerd op de verdeling stad/platteland bij de telling in B. VERHAEGEN, *Contribution à l'histoire économique des Flandres*, Louvain, 1961, vol. II, pp. 11-12-71 (UCL. Collection de l'Ecole des Sciences Economiques no. 74).

(15) Van de 37 zusters uit de genoemde steden correspondeerde in 6 gevallen de geboorteplaats niet met de verblijfplaats bij intrede: 1 was verhuisd van Tielt naar Ruiselede, 1 van Gent naar Ledeberg, 1 van Brugge naar Kaprijke, 2 van Lokeren naar Kalken, 1 van Antwerpen naar Zomergem. Het percentage stedelingen daalt hier dus tot 13,2%, waarschijnlijk nog te verminderen want van 7 gezinnen kon niet bepaald worden of ze al of niet verhuisd waren. Bij enkelen hiervan was de kans van gewijzigde residentie groot wegens het niet terugvinden van de overlijdensdata van de ouders. De omgekeerde tendens van platteland naar stad deed zich niet voor.

De reden waarom de postulanten de congregatie van St.-Vincencius in Zomergem verkiezen bij hun besluit in het klooster te treden is moeilijk te achterhalen. We kunnen, uitgaande van het beperkte bronnenmateriaal, slechts enkele invloeden suggereren.

Vooreerst de lokale factoren : het klooster in Zomergem zelf. Zijn aanwezigheid en de uitstraling van zijn diverse apostolische activiteiten hebben aantrekkingskracht uitgeoefend op sommige vrouwen die de religieuze levensstaat wilden aannemen en dit het best dachten te realiseren in hun naaste omgeving. De filiatie in Kaprijke heeft in dit opzicht duidelijk haar vruchten afgeworpen. Vóór de totstandkoming van het bijhuis in 1892 meldde zich geen enkele kandidate uit Kaprijke; in 1900 komen er twaalf opdagen. Na Zomergem is dit het hoogste aantal ingetreden en uit dezelfde gemeente.

Een andere factor die bij de keuzebepaling meespeelt is de familie-relatie. De aanwezigheid van een zuster, een tante of nicht moet hierbij vaak doorslaggevend geweest zijn. Ofschoon geen genealogische verbanden tussen de ouders van de religieuzen onderling zijn nagegaan stellen we bij verscheidene zusters de verwantschap vast door vergelijkingen tussen de gegevens van de burgerlijke stand en de bevolkingsregisters. Niet minder dan 24 postulanten hebben reeds een zuster in de congregatie te Zomergem bij hun intrede. De congregatie recruteert zelfs drie zusters uit één en hetzelfde Kaprijks gezin. Drie religieuzen blijken een tante te hebben in het klooster. Naast deze vastgestelde verwantschap, vermoeden we, uitgaande van de bronnen, nog familierelaties tussen enkele religieuzen, maar zekerheid daaromtrent hebben we niet. Ook binnen eenzelfde gemeente wijzen namen en geboortedata van ouders rond dezelfde periodes op mogelijke filiaties : in Tielt, Wielsbeke, Erembodegem, Teralfene. Identische namen van ouders treffen we trouwens nog aan in plaatsen die ver van elkaar liggen, maar mogelijke verwantschap durven we hier toch niet onmiddellijk vooropstellen.

Ook de geestelijkheid kan een belangrijke rol spelen bij de keuze van de congregatie. In dit verband schijnt de figuur van pater Jacobus Vergauwen uit Tielt een belangrijke rol gespeeld te hebben bij de recrutering van de congregatie in Zomergem. Deze pater, die in sommige bronnen ten onrechte als stichter van de congregatie wordt beschouwd (zie voetnoot 4), komt na twee jaar onderpastoraat in Zomergem in 1814 opnieuw in Tielt terecht, waar hij zijn verder leven nog verblijft tot zijn dood in 1842. Dat hij de congregatie in Zomergem genegen is, bewijst het feit dat hij tijdens zijn verblijf in

Tielt de congregatie nog enkele keren heeft bezocht (16). De invloed van pater Vergauwen kan moeilijk worden betwist als we de intredes uit West-Vlaanderen in ogenschouw nemen. In de periode 1815-1860 treden er in het klooster 33 meisjes in van West-Vlaanderen (gedurende 1815-1955 zijn er 52 ingetreden). Van de 10 roepingen uit Tielt zelf dateren er 9 uit de periode 1824-1842. De 10de gebeurt in 1850 (17).

Sociale origine

a) beroep van de vader

De gegevens omtrent het beroep van de vader helpen de roepingen sociaal te situeren. Een economische klassifikatie wordt bij de verwerking van de gegevens opgebouwd. Om de gezinnen te verdelen volgens de economische sektor waarin ze tewerkgesteld zijn, staan twee wegen open : we beschikken nl. over de beroepsnotities in de geboorteaktes en deze in de bevolkingsregisters. Om een zo getrouw mogelijk beeld te geven van de werkelijke situatie baseren we ons voornamelijk op deze laatste opgave, dus het aangegeven beroep dat zo dicht mogelijk het jaar van intrede van de religieuze benadert. Voor een beperkt aantal religieuzen moeten we teruggrijpen naar de geboorteakte omdat gegevens uit de bevolkingstellingen ontbre-

(16) Jacobus Vergauwen wordt in 1820 door het bisdom tot overste van het college aangesteld. Naast deze functie krijgt hij een jaar later het bestuursschap van het meisjesweeshuis toegewezen. In 1833 herstelt hij in Vlaanderen de 3de Orde van de H. Franciscus en herneemt het kloosterleven op 76-jarige leeftijd. Hij wordt tot provinciaal benoemd in 1834, terwijl hij het bestuur behoudt van het college en het weeshuis. *Leven van den zeer eerwaardigen ...*, p. 30 e.v.

(17) Door een onderzoek van de gezinssituatie gingen we na of de religieuzen uit Tielt gerecruteerd werden uit het weeshuis, waarvan pater Vergauwen bestuurder was. Dit bleek niet het geval te zijn voor 8 zusters. Vermits we niet beschikten over de overlijdensdata van de ouders van de 2 andere religieuzen bleven we in het ongewisse omtrent deze laatsten.

ken (18).

26 gezinnen ontsnappen aan het onderzoek : in de meeste gevallen is de geboorteakte van de religieuze niet gevonden, bij enkele zusters blijkt het beroep van de vader niet genoteerd bij de registratie van het doopsel in de parochieregisters.

Bij dit onderzoek maken we gebruik van een driedledige tijdsindeling (19).

	1800-1850		1851-1900		1901-1955		Totaal	
		%		%		%		%
I Algemeen	5	6,0	14	20,2	23	27,7	42	17,8
II Landbouw	35	42,2	28	40,7	28	33,8	91	38,7
III Eigenaars-renteniers								
IV Handel	6	7,2	4	5,8	3	3,6	13	5,5
V Dienstpersoneel					4	4,8	4	1,7
VI Vrije beroepen	1	1,2					1	0,4
VII Ambtenaren en bedienden	1	1,2			1	1,2	2	0,9
VIII Transport					2	2,4	2	0,9
IX Industrie en ambachten	12	14,5	22	31,9	20	24,1	54	23,0
A Algemeen			1		5			
B Voeding	4		5		1			
C Kleding	2		1		3			
D Bouw	1		3		1			
E Ameublement					5			
F Textiel	5		12		3			
G Metaal								
H Andere					2			
Onbekend	23	27,7	1	1,4	2	2,4	26	11,1
	83	100	69	100	83	100	235	100

(18) Bij het onderzoek in de bevolkingsregisters kon in verscheidene gevallen een beroepsgenealogie opgemaakt worden bij een categorie mensen met wisselende beroepsactiviteiten. Door het weerhouden van het beroep van de vader op het ogenblik van de intrede geeft deze economische klassifikatie uiteraard een statisch beeld weer.

(19) Deze economische verdeling komt uit : J. DE BELDER, *Elementen van sociale identificatie van de Antwerpse bevolking op het einde van de XVIIIe eeuw. Een kwantitatieve studie*, Onuitgegeven doctoraatsverhandeling, R.U.G., 1974, 2 dln.

— onder “algemeen” rangschikken we alle dagloners, werklieden en arbeiders zonder welbepaald beroep. Zij oefenen een onstabiele aktiviteit uit en voor de 19de eeuw is het moeilijk te bepalen in welke economische tak ze tewerkgesteld zijn, in een tijd waar de aktieve bevolking vlottend is tussen de agrarische en industriële sektor;

— onder “landbouw” zijn naast de boeren ook de landarbeiders en hoveniers gegroepeerd;

— de “handel” omvat de handelaars, de winkeliers en herbergiers;

— al degenen die een ambacht uitoefenen of tewerkgesteld zijn in de fabrieken zijn samen geklasseerd in de categorie “industrie en ambachten”. In deze sektor vallen onder “algemeen” de fabrieksarbeiders zonder specificatie.

Rekening houdend met een percentage van 27,7 onbekende beroepen constateren we voor de 1ste helft van de 19de eeuw, dat de congregatie meest recruteert in de landbouwersstand (42,2%) (20). Bij de industriële en ambachtelijke sektor komen 14,5% religieuzen voor (vooral voedings- en textielbranche). De categorieën handel en algemeen zijn nog minder vertegenwoordigd, resp. 7,2 en 6%. De vrije beroepen en ambtenaren geven een te verwaarlozen percentage te zien, beide 1,2%. We merken hier tevens de afwezigheid van dochters uit de milieus van renteniers, dienstpersoneel en transport.

Tussen 1851-1900 blijft de congregatie overwegend recruterend in de agrarische sektor (40,7%) (21). Twee categorieën zijn sterk gestegen : de dagloners-werklieden (20,2%) en de groep van industrie en ambachten (31,9%). In de produktiesektor blijkt de textielnijverheid meest vertegenwoordigd, terwijl ook de voeding niet onbelangrijk is. De klasse van de handel representeert slechts een klein percentage (5,8%). Eigenaars- renteniers, vrije beroepen, ambtenaren en bedienden en dienstpersoneel zijn helemaal niet vertegenwoordigd.

Nog 1/3de van het aantal religieuzen die tussen 1901-1955 in het klooster treden zijn afkomstig uit agrarische milieus (33,8%) (22). De recrutering uit arbeidersgezinnen (algemeen) manifesteert zich duidelijk : 27,7%. De vaagheid van de beroepsindikaties, die tot het

(20) De 42,2% landbouwers zijn 33 zelfstandige boeren en 2 landarbeiders.

(21) De 40,7% landbouwers zijn 20 zelfstandige boeren, 7 landarbeiders en 1 hovenier.

(22) De 33,8% landbouwers zijn 24 zelfstandige boeren en 4 landarbeiders.

invoeren van de categorie "algemeen" aanleiding geeft, staat een nauwkeurige economische stratifikatie in de weg. Het is zeer waarschijnlijk dat een aantal van de 10 dagloners en 13 werklui, die deze "algemeen" uitmaken te klassificeren zijn bij de produktiesektor industrie en ambachten. Dit geldt natuurlijk ook voor de voorgaande periodes, maar hier zijn de aantallen minder groot. 1/4de van de religieuzen komt uit de industriële en artisanale sektor (24,1%). Vier categorieën zijn duidelijk minder vertegenwoordigd : de handel (3,6%), het dienstpersoneel (4,8%), ambtenaren en bedienden (1,2%) en transport (2,4%). Uit de hogere klasse van eigenaars-renteniers en vrije beroepen heeft de congregatie in de 20ste eeuw geen enkele religieuze geworven.

Zoals we uit de bovenstaande gegevens kunnen afleiden recroteert de congregatie gedurende haar 150-jarig bestaan dus meest uit de boerenstand (38,7%), terwijl de ambachtelijke en de nijverheidssektor en de categorie dagloners en werklui ook belangrijke percentages te zien geven, resp. 23 en 17,8. Het handelsmilieu neemt slechts een ondergeschikte plaats in (5,5%), de overige klassen van dienstpersoneel, vrije beroepen, ambtenaren en bedienden en transport zijn onbeduidend, resp. 1,7, 0,4, 0,9 en 0,9%. Geen enkele religieuze is afkomstig uit de renteniersstand.

Door de indeling in drie periodes is de evolutie in de recrutering binnen de diverse economische takken duidelijk waar te nemen. In de categorie "algemeen" valt gedurende 150 jaar een sterk stijgende recrutering op : komen in de 1ste helft van de 19de eeuw slechts 6% meisjes uit daglonersgezinnen aankloppen in Zomergem dan is dit aantal gestegen tot 27,7% tussen 1901 en 1955. De agrarische sektor daarentegen ondergaat duidelijk een tegengestelde beweging : van 42,2 naar 33,8%. Ook de klasse van de handel geeft een dalende tendens te zien : van 7,2 over 5,8 naar 3,6%. De congregatie recroteert pas in de 20ste eeuw onder het huispersoneel : 1,7%. De vrije beroepen zijn amper vertegenwoordigd : in de 1ste helft van de 19de eeuw merken we 1 religieuze, ze vertegenwoordigt op het totale aantal een miniem percentage van 0,4. Eveneens onbelangrijk in getal zijn de ambtenaren met 0,9% : 1 religieuze tussen 1803-1850, 1 in de 1ste helft van de 20ste eeuw. De afdeling vervoer levert ook slechts 2 religieuzen, beiden ingetreden tussen 1901-1955 : 0,9%. Ten slotte merken we in de industriële en ambachtelijke sektor eerst een opwaartse, dan een dalende tendens in de recrutering. Ten opzichte van 1803-1850 (14,5%) hebben deze milieus in de 2de helft van de 19de

eeuw een stijgend aantal religieuzen geleverd (31,9%). Het kleiner aantal in de 20ste eeuw (21,1%) kan gecompenseerd worden met een aantal gezinnen, die zich in de categorie "algemeen" bevinden.

Het verloop in de recruitering binnen bepaalde categorieën houdt ontegensprekelijk verband met de structurele transformatie die zich in de economie in Vlaanderen heeft voorgedaan gedurende de 19de en 20ste eeuw. De beroepsstructuur is sterk geëvolueerd in de loop van deze eeuwen en dit blijkt bij de recruitering van de religieuzen in de congregatie in Zomergem in enkele sectoren duidelijk weerspiegeld, nl. de landbouw en de industrie.

Daarentegen bemerken we een geringe vertegenwoordiging van de dienstverlenende sektor, die de vrije en administratieve beroepen, de handel en transport groepeerd, een sektor die toch een grote opgang heeft gekend sinds de 2de helft van de 19de eeuw (23). Mogelijk is deze ondervertegenwoordiging te wijten aan het overwegend ruraal karakter van de recruitering.

Bij de vergelijking van onze bevindingen met twee congregaties in Namen (24) en een congregatie in Tielt (25) stellen we daar eveneens een belangrijke recruitering in landbouw- en arbeidersmilieus vast; maar in deze congregaties manifesteert zich ook de recruitering in de dienstverlenende sektor. Mattez constateert bij het onderzoek naar de sociale afkomst van de religieuzen in Doornik dat de gegevens corresponderen met de regionale karakteristieken. Zo stelt zij bij de religieuzen afkomstig van Vlaanderen het overwicht van landbouwgezinnen vast (26). Deze dominantie komt duidelijk naar voor bij ons onderzoek.

(23) Voor de totale actieve bevolking in Vlaanderen is de tertiaire sektor gestegen van 10,3 in 1846 tot 24,8% in 1910. B. VERHAEGEN, *op.cit.*, vol. I, p. 347.

(24) P. 't SERSTEVENS, *Le recrutement et l'origine sociale des Soeurs de Notre Dame et des Soeurs de Sainte Marie au XIXème siècle*, Onuitgegeven licentiaatsverhandeling, U.C.L., 1972, pp. 191-204.

(25) D. VANDE CASTEELE, *op.cit.*, pp. 51-52.

(26) M.T. MATTEZ, "Les religieuses du diocèse de Tournai. Etude sociologique de leur provenance", *Bulletin de l'Institut de Recherches Economiques et Sociales*, XXII, 1956, p. 657.

b) bezittingen van de ouders

De congregatie recruteert dus blijkbaar vooral uit bescheiden milieus, vnl. landbouwers, ambachtslui en arbeiders. Ook de vrouwenarbeid kan in dit verband een indicatie vormen van de ongunstige situatie, waarin vele families leven. Bij de helft van de onderzochte gezinnen treffen we een beroepsactiviteit van de echtgenote aan. Deze activiteiten situeren zich op het vlak van de landbouw, huis- en fabrieksarbeid, de handel (winkelierster, herbergierster). Bij iets meer dan de helft van de vrouwen ligt deze arbeid in dezelfde lijn als van de man.

Teneinde een getrouwer beeld te krijgen van de sociale origine van de religieuzen is dit onderzoek niet alleen gebaseerd op de beroepsvermeldingen van de vader, maar doorgevoerd tot de vermogensanalyse van de ouders a.d.h. van erfenisaangiften. De bovengenoemde resultaten worden dus geconfronteerd met een onderzoek naar de financiële positie van de betrokken gezinnen. Het is niet de bedoeling bij dit vermogensonderzoek een volledige opgave te verkrijgen van het onroerend goed van de diverse families door het analyseren van allerlei bronnen van financiële en fiscale aard. Dergelijke studie zou al te tijdrovend zijn. Om de sociale status van de betrokken gezinnen te peilen trachten we enkel via akten van nalatenschap een inzicht te krijgen in hun vermogen. De sociale rang in de maatschappij is immers in zeer sterke mate gesteund op het fortuin (27). De erfenisaangifte vormt een interessante bron : ze biedt een inzicht in de roerende en onroerende goederen, die de erflater op het ogenblik van zijn dood bezit en kan aldus als een indicatie van zijn financiële status beschouwd worden (28). Bij de verwerking van de gegevens heb-

(27) H. BALTHAZAR, J. DE BELDER, J. HANNES en J. VERHELST, *Bronnen voor de sociale geschiedenis van de 19e eeuw 1794-1914*, Leuven, 1965, p. 3 (Interuniversitair Centrum voor Hedendaagse Geschiedenis, nr. 18).

(28) De erfenisaangiften doorheen de 19de eeuw hebben niet dezelfde waarde : van de wet van 22 frimaire an VII (12 dec. 1798) tot deze van 27 dec. 1817 betreffende de nalatenschap ontbreken de lasten en schulden van het sterfhuis, bij huwelijkskontraat met scheiding van goederen wordt alleen het deel van de overledene opgesomd en men vindt er slechts de onroerende goederen die zich bevinden binnen het arrondissement van ontvangst waar de overledene gedomicilieerd was. Na 27 dec. 1817 tot 17 dec. 1851 vinden we in de aangiften het ganse bezit terug met zijn netto-waarde in courante munt uitgedrukt. De erfgenamen in rechte linie worden van successierechten vrijgesteld, in zulke aangifte vindt men

ben we ons alleen op het onroerend vermogen van de gezinnen gebaseerd omdat het roerend goed van ondergeschikt belang bleek.

Het onderzoek op het fortuin is echter onderhevig aan belangrijke beperkingen. De erfenisaangiften (reeks 187) zijn tot het jaar 1875 of tot 1900 per registratiekantoor gedeponereerd in de provinciale rijksarchieven. Vele gewenste jaarreeksen ontbreken echter, terwijl in het rijksarchief te Gent het fonds van Registratie en Domeinen, op een paar kantons na, waaronder het Gentse, nog ongeklasseerd is. Dank zij de medewerking van het personeel van het archief kon toch een groot aantal benodigde registers teruggevonden worden. De akten van nalatenschap ingediend na 1875 of 1900 berusten op de kantoren van Registratie en Domeinen van de kantons waaronder de gemeenten, waar de betrokken personen gedomicilieerd zijn op het ogenblik van hun dood, ressorteren. Om aldaar de erfenisaangiften te raadplegen is een officieel bevelschrift van de vrederechter van het betreffende kanton vereist. Door tijdsgebrek werden een drietal registratiekantoren geëlimineerd waar slechts 1 of 2 gezinnen al of niet een erfenisaangifte hadden gedeponereerd (29).

Globaal gezien blijkt het verzamelde materiaal beperkt te zijn zodat we ons betreffende de sociale status van de betrokken gezinnen slechts aan voorzichtige conclusies wagen. Op een totaal van 211 families (30) kunnen we van 126 iets vernemen van hun bezittingen. Tevens blijkt er maar bij ongeveer 1/3de van de 126 gezinnen een erfenisaangifte geregistreerd te zijn.

slechts de onroerende goederen opgesomd zonder vermelding van hun geldwaarde. Na de 3de wet van 1851 wordt ook de rechte linie procentueel getaxeerd op de onroerende goederen. Sinds 11/10/1919 worden ook successierechten geheven op de roerende goederen bij aangifte in rechte lijn.

H. BALTHAZAR, e.a., *op.cit.*, p. 53.

(29) De erfenisaangiften die na 1875 werden ingediend zijn in principe niet toegankelijk voor het publiek. Uitzonderingen worden echter gemaakt voor enkele categorieën personen waaronder derden als zij een bevelschrift kunnen voorleggen van de vrederechter (art. 236 van het Wetboek der registratierechten en art. 143 van het Wetboek der successierechten). Hiervoor dient een rolrecht van 300 F op de griffie van het vrederecht gestort te worden. In de volgende kantoren van Registratie en Domeinen werden opzoeken gedaan : Zomergem, Aalst I, Eeklo I en II, Gent, St.-Niklaas, Zele, Kruishoutem, Wetteren, Hamme, Tielt II en Brugge III. De kantoren te Zottegem, Zelzate en Ronse werden geëlimineerd.

(30) De 235 ingetreden religieuzen vertegenwoordigen 211 gezinnen.

	gegevens			ontbrekende gegevens		
	aangifte	geen aangifte		geen overlijdens- data van de van de ouders	geen registers	
1803-1850	23	12	35	30	10	40
1851-1900	9	24	33	14	8	22
1901-1955	14	44	58	12	11	23
totaal	46	80	126	56	29	85

Uit deze bovenstaande gegevens kunnen we voor de groep van 126 bijna met zekerheid afleiden dat circa 2/3de geen onroerende goederen bezit. Deze hypothese vloeit voort uit het feit dat de erfgenamen gedurende de eerste 7 maanden na de dood van de erflater geen akte van nalatenschap hebben ingediend op het kantoor van Registratie en Domeinen. Normaliter moet de aangifte, indien er onroerende goederen zijn, binnen de termijn van 6 maanden gedeponereerd worden, zoniet wordt men beboet (31). Sinds 1920-1930 kan het bestaan van een erfenaangifte onmiddellijk opgespoord worden aan de hand van de losse rekeningen in de kantoren van Registratie en Domeinen : dit systeem vormt een sluitend bewijs dat de erflater al of niet onroerend bezit nalaat (32).

Voor de periode 1803-1850 zijn 23 erfenaangiften op 75 gevonden. Hieruit blijkt dat 7 gezinnen geen onroerend fortuin bezitten : 5 landbouwers, 1 herbergier en 1 wever. Zij behoren tot een zeer bescheiden milieu. De 16 overige families zijn, evenals de 7 voorgaande, te situeren in de zelfstandige beroepen : 13 landbouwers, 1 linnenhandelaar, 1 leerlooier en 1 winkelier. Door de verschillende

(31) Een efficiënt systeem om de erfenaangiften van een bepaald persoon in de 19de eeuw terug te vinden bestond niet overal. De reeks 54, een alfabetische lijst van alle sterfgevallen, die verwijst naar de datum en het nummer van een eventuele erfenaangifte was dikwijls vernietigd. In het R.A.B.-W. en het A.R.A. waren ze meestal voorhanden. Waar reeks 54 ontbrak moest de reeks 187 (de erfenaangiften) blad per blad worden nagekeken (de erfenaangiften waren gerangschikt volgens datum van deponering) tot men de gewenste akte van nalatenschap aantrof.

(32) De losse rekeningen zijn alfabetisch geklasseerd per persoon en verwijzen naar elke overdracht van het onroerend bezit.

bestemming en grootte van de goederen (huizen, hofstedes, zaailand, weiden, boomgaard e.d.) en het beperkt aantal bezittenden was het weinig zinvol de verworven informatie in te delen in fortuinsklassen, vooral ook omdat de waarde van de goederen niet altijd was aangeduid.

We vermelden hier beknopt het onroerend goed van de bovenvermelde gezinnen :

- leerlooier (Tielt) : 2 huizen waarvan 1 met oppervlakte 1 a 70 ca en 1 met huidevetterij 5 a 30 ca.
- linnenhandelaar (Tielt) : 6 huizen met bijhorende grond samen 3 ha 49 a 59 ca beslaand.
- winkelier (Wakken) : 2 huizen met erf samen 3 a 96 ca; enkele partijen landbouwgrond samen meer dan 3 ha.

De 13 landbouwersgezinnen hebben 1 of enkele hofstedes met land, gaande van een lapje grond tot diverse ha landerijen :

- (Tielt) : 1 hofstede.
- (Hooglede) : boerderij, boomgaard en tuin samen 32 a 5 ca (33).
- (Tielt) : hofstede en een stuk land van 35 a 42 ca.
- (Ruisselede) : hofstede met zaailand en meers, samen bijna 3 ha.
- (Zomergem) : enkele partijen akker- en weiland van meer dan 2 ha (34).
- (Hamme) : huis en hofstede en enkele percelen land rond de 2 ha.
- (Zomergem) : hofstede met meer dan 4 ha landbouwgrond.
- (Zomergem) : hofstede van 49 a 30 ca, enkele stukken zaailand samen een oppervlakte beslaand van 3 ha 71 a 60 ca; 4 woonhuizen met erf samen 59 a 60 ca.
- (Zomergem) : meer dan 6 ha land (35).
- (Schuiferskapelle) : hofstede en grond samen meer dan 7 ha.
- (Hamme) : huis van 11 a 70 ca en meer dan 7 ha hooi- en akkerland.
- (Nevele) : 2 huizen met erf en meer dan 10 ha grond.
- (Hooglede) : diverse boerderijen, woonhuizen, landbouwgronden, bos, e.d.m. samen meer dan 130 ha.

(33) We beschikken alleen over de erfenaangifte van de echtgenote.

(34) De erfenaangifte was ingediend vóór de wet van 27.12.1817, mogelijk waren er nog onroerende goederen in een ander arrondissement, er was echter geen verwijzing naar.

Van deze 16 gezinnen met onroerend goed zijn er 9 afkomstig van West-Vlaanderen (vooral de streek van Tielt) en 7 uit Oost-Vlaanderen, waarvan 4 landbouwersfamilies uit Zomergem (36). Het fortuinsspectrum is wel gevarieerd : van de kleine boer over het meer bemiddeld gezin tot zelfs een grootgrondbezitter uit Hoogdele (37). In deze periode recruteert de congregatie dus zowel uit min of meer begoede milieus als uit bescheiden kringen. Met deze financiële ruggesteun was de congregatie gegarandeerd van het voortbestaan en de uitbreiding van de gemeenschap.

Voor de 2de helft van de 19de eeuw wordt het bezit onderzocht van 33 gezinnen op 55. 24 families hiervan zijn blijkbaar onvermogen want slechts van 9 gezinnen treffen we een akte van nalatenschap aan. Uit deze laatste groep bezitten 1 huisschilder en 1 landbouwer geen onroerende goederen. De 7 anderen zijn landbouwers : 1 uit Kaprijke, 1 uit Sleidinge, 2 uit Waarschoot, 1 uit Waasmunster, 1 van Zomergem en 1 van Aarsele. 5 boeren hebben in bezit 1 hofstede en landbouwgrond tussen 1 en 4 ha; 2 zijn eigenaar van 2 kleine huisjes en enkele percelen grond die samen tussen 2 à 3 ha oppervlakte hebben.

In tegenstelling tot de voorgaande periode schijnt de congregatie meer te recruteren onder mindervermogenende families : op de 33 onderzochte gezinnen zijn er slechts 7 die enig onroerend goed bezitten (24 zonder erfenisaangifte en 2 die uitgaande van hun aangifte geen onroerend bezit hebben). Ook constateren we dat de groep van bezittenden minder gefortuneerd is ten opzichte van de 1ste helft van de 19de eeuw. De interpretatie van onze bevindingen wordt echter bemoeilijkt door het ontbreken van gegevens over 22 gezinnen in dezelfde periode.

(36) De 4 Zomergemse religieuzen zijn ingetreden in de beginperiode van de congregatie : 2 in 1813, 2 in 1815.

(37) Volgens B. VERHAEGEN zou er in de diverse landbouwtellingen geen enkele inlichting geleverd zijn over de structuur van het grondbezit in de 19de eeuw. Uit de indicaties in een *Statistique territoriale du Royaume* gepubliceerd door de regering in 1839 bleek een gemiddelde oppervlakte van 1,8 ha per eigenaar (landbouwer).

Het zeer grote grondbezit (meer dan 100 ha) scheen eerder zeldzaam in Vlaanderen rond 1845. In West-Vlaanderen zouden slechts 136, in Oost-Vlaanderen 104 "cotes" van meer dan 100 ha geweest zijn, terwijl dit voor gans België 2288 was. B. VERHAEGEN, *op.cit.*, vol. I, p. 121.

Voor de periode 1901-1955 zijn we in staat het onroerend bezit te onderzoeken van 58 families op 81. Hieruit komt nog een groter aantal niet-gefortuneerden naar voor : van 44 gezinnen bestaat geen erfenisaangifte. Zij hadden blijkbaar geen onroerende bezittingen aan te geven. Van de 14 andere gezinnen zijn er 8 die volgens hun erfenisaangifte geen onroerend goed hebben. Het betreft hier 6 landbouwers, 1 landarbeider en 1 hoefsmid. De 6 met persoonlijke bezittingen zijn : 1 fabrieksarbeider uit Kaprijke, 1 werkman uit Kaprijke, 1 postbode van Waasmunster, 3 landbouwers van Balgerhoeke, Kalcken en Zomergem. De eerste drie bezitten een eigen huis, de laatste drie resp. een boerderij van 36 a 10 ca en een perceel land en meers nog geen 1 ha bedragend, een tweewoonst met erve en land van 2 ha 30 a en een blok grond van 3 ha 9 a 10 ca en tenslotte 3 woonhuizen met aanhorigheden samen 30 a 70 ca met enkele partijen zaailand samen ongeveer 1 ha.

In de 1ste helft van de 20ste eeuw komt het aantal bescheiden gezinnen dus nog sterker naar voor : op 58 gezinnen zijn er 52 zonder onroerende goederen (44 zonder erfenisaangifte plus 8 die geen onroerend bezit hebben volgens de aangifte).

Als we enkel rekening houden met de aangiften met onroerende goederen over de ganse periode, kunnen we de meest welstellende gezinnen situeren in de 1ste helft van de 19de eeuw, terwijl we in de 20ste eeuw bij sommige arbeidersgezinnen een zekere welstand zien opduiken. Nochtans behoren deze gezinnen, die we op hun fortuin onderzocht hebben niet tot de rijke klasse, enkele gezinnen uitgezonderd.

Daarnaast merken we bij het grootste aantal gezinnen het gebrek aan onroerend bezit op. Zelfs de meeste boeren bezitten niets : zij baten een landbouwbedrijf uit in pacht.

Het aandeel van het roerend vermogen is in de aangiften zeer beperkt. Voor de landbouwers bestaat dit meestal uit een geringe vee-stapel en landbouwalaam, bij de andere beroepen staan meubelen, klederen, wat spaargeld vermeld.

Ondanks het gebrek aan informatie betreffende de financiële status van een belangrijk aantal gezinnen bevestigt dit fortuinsonderzoek onze resultaten die uit de analyse van de beroepen naar voor komen, nl. een recrutering die grotendeels gebeurt in sociaal bescheiden kringen. De recrutering in boeren- en arbeidermilieus alsmede het beperkte bezit dat uit de erfenisaangiften blijkt wijzen in deze richting.

c) bruidsschat

Gegevens over de bruidsschat zouden in dit verband een aanvullende bron kunnen vormen om het sociaal milieu van de religieuzen te schetsen. We zijn echter niet op de hoogte van een eventueel vereiste bruidsschat. Afgezien van enkele algemene aanduidingen in het memorieboek vermeldt het registerboek niets over de meegebrachte bruidsschat (38). De enkele bekende gegevens dateren alle uit de

(38) Uit het 2de kapittel van de levensregel konden we betreffende de vereisten enkel dit signaleren : "Aengaande het tijdelijke moeten zij voorzien zijn van twintig hemdens, en tenminsten seshien mutsen, een zwart kleed, bedde, sargien, hoofdpulm en kussens, een drij paer laekens, en voorders het gene den Eerweerden heer Pastor, met de Moeder Overste noodzaekelijk zoude vinden, daer bij te voegen". Kloosterarchief Zomergem, *Registerboek*, "Levensregel van de congregatie ... Kapittel II Van het aenveerden van nieuwe zusters en van het noviciaat".

We vermelden hier de weinige passages uit het memorieboek die echter vaag blijven over de inbreng van de zusters :

"het groot hospitaal is gezet van een deel van het testament van moeder vicaresse Victoria De Rycke en een deel van den inbreng en ingeef van de zusters..."

"ons beste ornament, Casuyfel en Koorkappe is bezorgt van 't geld van moeder Vicaresse Theresia Van Hecke van 't erfdeel van haere moeder, de somme die zij ontfangen heeft, en daer toe ingegeven heeft is 1000 gulden courant, den 13 may 1843. De Koorkappe en Kasuyfel heeft gekost 623 francs en 2 centiemen. De beste albe is bezorgt van het speelborzeken van zuster Luca de Ven dat zij boven haere dote mede gebragt heeft, en daer toe ingegeven heeft".

"de lanteerens uyt de Kapelle zijn gekocht van de inbreng van de zusters".

"het vermeerderen van de kapelle, het dak van de kapelle en 't tabernakel, de communietafel en marbele vloer, het versieren van den autaeer en het bekleden van tabernakel van binnen en de schildering van het Samptuarium, is altermael gekomen van het erfdeel van de ouders van zuster Clara Veracx dat zij daar toe ingegeven heeft en is daar toe gebruikt geweest, uitgenomen 100 pond, dat daer toe gebruikt is van een dote, van een zuster, al de ornamenten en het lijnwaad en de siborie is gekocht van het geld van moeder Vicaresse De Rycke, de Remonstrantie is bezorgt van de juwelen die de zusters mede gebracht hebben, en de diamantstenen van de kruisen zijn geplaatst in de ronde van de Remonstrantie, ook van 2 borzeken speelgeld die de zusters mede gebracht hebben en het 1/3 dat er te kort was van de inbreng en ingeef van de zusters".

"ontfangen in 't jaar 1830 van zuster Josepha Van Speybroeck geboortig van Sleidinge, 100 pond die zij uit eigen beweging gegeven heeft om mede te helpen tot de bouw van een school om de kinderen te leeren".

Victoria De Rycke behoort tot 1 van de 4 landbouwersgezinnen van Zomergem met onroerend goed uit de periode 1800-1850. Zij is ingetreden in 1813. Idem voor Theresia Van Hecke.

1ste helft van de 19de eeuw en vooral dan nog uit de beginperiode van de congregatie. Behalve deze weinig gespecificeerde notities treffen we verder niets meer aan over de bruidsschat en het eventueel erfdeel van de ouders in het nog aanwezige maar beperkte bronnenmateriaal van het klooster.

Sociale promotie ?

In het kader van dit onderzoek gaan we tevens na of de aansluiting bij de congregatie voor sommige zusters een stijging op de maatschappelijke ladder betekende. Verscheidene auteurs voeren immers de stelling aan, dat een religieuze loopbaan in de 19de eeuw één van de weinige kansen was tot sociale promotie (39). In een tijd waar verantwoordelijke functies nog niet weggelegd waren voor de vrouw, en studiemogelijkheden niet in het bereik lagen van onbemiddelde gezinnen kon het klooster een horizon van mogelijkheden openen waardoor vrouwen in staat waren boven hun vroegere sociale status uit te stijgen.

Uitgaande van de studie van de sociale afkomst die voor een groot deel van de postulanten een bescheiden maatschappelijke origine uitwijst hoeft deze stelling niet in vraag gesteld te worden ondanks de weinige inlichtingen waarover we beschikken betreffende de activiteiten van de postulanten vóór en na de intrede. Wat het beroep vóór de intrede betreft kan het kloosterarchief ons zo goed als geen informatie bieden, zodat wij noodgedwongen aangewezen zijn op de bevolkingsregisters in de diverse steden en gemeenten. Het resultaat blijkt echter pover te zijn. Afgezien van het fragmentarisch bestaan van de bevolkingsboeken in sommige gemeenten en het ontbreken ervan vóór 1846 vertonen de meeste gezinsfiches enorme leemten op dit terrein. Niet zo verwonderlijk als we weten dat de bevolkingsregis-

(39) o.a. J. ART, *Kerkelijke structuur en pastorale werking in het bisdom Gent tussen 1830 en 1914*, Kortrijk, 1977, p. 25 (Standen en Landen, LXXI).

A.J.M. ALKEMADE, *Vrouwen XIX. Geschiedenis van negentien religieuze congregaties 1800-1850*, 's-Hertogenbosch, 1966, p. 111.

Cl. LANGLOIS, *Structures religieuses et célibat féminin au XIXe siècle. Les tiers-ordres dans le diocèse de Vannes*, Lyon, 1972, p. 75.

ters samengesteld zijn op basis van de verstrekte gegevens door de gezinshoofden zelf, zodat vaak de vermelding van de activiteit van de kinderen achterwege werd gelaten, vooral als deze arbeid in dezelfde lijn lag als het beroep van de ouders, bijvoorbeeld in het landbouwbedrijf of de huisweverij. We vinden slechts beroepsnotities van 34 religieuzen vóór hun intrede terug : 9 landbouwsters, 1 landbouwhelpster, 1 landwerkster, 7 spinsters (40), 1 jutespinster, 1 lijnwaadweefster, 1 weefster, 2 naaisters, 1 kleermaakster, 2 kantwerksters, 1 breister, 3 dienstmeiden, 1 bloemwerkster, 2 fabriekwerksters, 1 onderwijzeres. Van een tiental religieuzen kunnen we bijna met zekerheid afleiden dat ze thuis in het huishouden behulpzaam waren, omdat in de bevolkingsregisters binnen het gezin steeds alle beroepen waren opgegeven behalve dan dit van de religieuze ofwel de aanduiding 'zonder beroep' voorkwam.

Een bron die ons inlicht over de activiteit van de religieuzen binnen kloosterverband is de uitgaande briefwisseling van het gemeentebestuur van Zomergem tijdens het bestuur van Willem I. We vinden hierin 2 afschriften van lijsten die in 1824 en 1828 aan de gouverneur verstuurd waren : "Staat der Geestelijke vereeniging aanwezig in de gemeente Somergem" (41). Uit de opgave van de beroepen van 24 religieuzen die in deze lijsten zijn opgenomen komt duidelijk de doelstelling van de congregatie naar voor : behalve de overste, vicares en novicemeesters houden de zusters zich bezig met het leren handwerken aan de arme kinderen, de zorg voor zieken en bejaarden en de huishouding. Wellicht ligt de taak van verscheidene religieuzen in het verlengde van hun arbeid thuis, vóór hun intrede. Meerdere gegevens omtrent het beroep van de zusters vinden we in het registerboek van het klooster zelf. Helaas vertoont dit vele lacunes, want enkel de leidende posities en de functies in het lager of kleuteronderwijs of één enkele keer in het ziekenhuis zijn opgeschre-

(40) 5 van dit aantal werden niet in de bevolkingsregisters teruggevonden maar in de stichtingsakte van de congregatie van 14.10.1814 waarbij 5 meisjes hun roerende goederen in gemeenschap brachten "alle vijf jonge dochters spinnersen..."

(41) R.A.G., *Modern Archief Zomergem*, Register van uitgaande briefwisseling nr. 7 (2119) en nr. 9 (3213).

Deze "Staat der Geestelijke vereeniging aanwezig in de gemeente Zomergem" werd verstuurd op verzoek van de koninklijke districtscommissaris te Gent. Ze vermeldt het toenmalig aantal religieuzen, hun naam, geboorteplaats en datum en activiteit van elke zuster in het klooster.

ven. Bovendien oefenen niet alle religieuzen deze onderwijsfunctie permanent uit. Zoals uit de gegevens blijkt zijn er tijdelijke aanstellingen in het onderwijs. Moeder overste kon zich immers het recht voorbehouden om de zusters om bepaalde redenen een andere taak toe te wijzen. Ook ontoereikend omdat de opgave van de pedagogische beroepen verre van volledig is vermits ze voor een groot deel betrekking heeft op de 20ste eeuw. Tot de jaren 80 van de 19de eeuw zijn we opvallend weinig ingelicht. Uit de optekening van de beroepen blijkt dat een 40-tal religieuzen tijdelijk of permanent in het kleuter- of lager onderwijs heeft gestaan, overwegend dus in de 20ste eeuw (42).

De bovenstaande gegevens maken duidelijk dat de confrontatie van de beroepen vóór en na de intrede een schaarse oogst oplevert. De vergelijking van de beroepen thuis en in het klooster is slechts mogelijk voor 12 religieuzen, waaronder 4 oversten. Deze laatsten zijn vóór hun intrede : 2 spinsters, 1 landbouwster, 1 landbouwhelpster. Wat de 8 religieuzen betreft vermelden we de aktiviteit vóór en na de intrede : onderwijzeres-onderwijzeres (43); landbouwster-onderwijzeres in Zomergem; kantwerkster-kleuteronderwijzeres in Beke en Zomergem; landwerkster-onderwijzeres in Beke; landbouwster-enige tijd kleuteronderwijzeres, nadien novicemeesters; naaister-onderwijzeres, bestuurster van de meisjesschool in Zomergem; spinster-vicares; spinster-novicemeesteres.

Zelfs met de weinige inlichtingen waarover we beschikken is het duidelijk dat verscheidene vrouwen een leidende positie verwierven die zij in de wereld nooit hadden kunnen bereiken. Een relatie tussen de sociale afkomst en de promotiekansen van de religieuzen schijnt er niet te zijn. Ofschoon we niets weten over de financiële inbreng van de zusters wijst een fortuinsonderzoek van de ouders door middel van erfenisaangiften uit dat promotiekansen zowel dochters uit onbemiddelde gezinnen als dochters van meer welstellende families te beurt vallen en dit geldt evenzeer voor de oversten van de congregatie als voor de zusters.

Tenslotte trekken we de vergelijking van het beroep van de reli-

(42) Deze onderwijsfuncties hebben betrekking op de school in Zomergem, in de bijhuizen Kaprijke en Beke en in Ronsele, waar door de zusters van Zomergem een bewaarschool werd geopend in 1898.

(43) Het betreft hier een religieuze die in 1954 is ingetreden; in de bevolkingsregisters van Zomergem stond ze vóór haar intrede als onderwijzeres genoteerd.

gieuzen door tot dat van hun broers en zusters. Niettegenstaande het slechts mogelijk is bij 20 religieuzen blijkt het resultaat veelzeggend : bij alle 20 zusters is de beroepsstatus hoger dan die van hun broers of zusters. Terwijl deze nog op het land, aan het weefgetouw, in de fabriek of in het huishouden staan, is hun zuster in het klooster onderwijzeres of zelfs schoolhoofd.

II. VROUWELIJKE RELIGIEUZEN GEBOREN TE ZOMERGEM

Hier breiden we het onderzoek uit tot de religieuzen die afkomstig zijn van Zomergem. Uit de vorige paragraaf blijkt dat 38 meisjes religieuzen zijn geworden in hun dorp; een groter aantal heeft zich gewend tot andere congregaties : tussen 1803 en 1955 78 (44).

De congregaties waar deze Zomergemsen intraden waren de volgende :

Zusters van Liefde van Jezus en Maria, Gent-Brussel :	10;
Zuster Kapucinessen, Gent :	4;
Zusters van St.-Vincentius a Paulo, Waarschoot :	13;
Zusters van de Kindsheid Jesu, Gent :	3;
Arme Claren-Coletienen, Gent :	6;
Mariazusters van Franciscus, Waasmunster :	7;
Zusters O.L.V. Visitatie, St.-Amandsberg :	5;
Religieuzen van de Eucharistie, Watermaal :	1;
Zusters Franciskanessen, Gent :	9;
Zusters van Maria, Brakel :	4;
Zusters van St.-Vincentius a Paulo, Dendermonde :	2;
Zusters H. Vincentius, Gijzegem :	1;
Zusters van de H. Jozef, Gent :	10;
Zusters van de H. Vincentius a Paulo, St.-Denijs-Westrem :	1;
Zusters O.L.V. Presentatie, St.-Niklaas :	2.

Samen met de 38 zusters die in de congregatie in Zomergem zijn toegetreten bedraagt het aantal roepingen dat we in Zomergem registreren gedurende 1803-1955 dus 116.

(44) De lijst van congregaties, die gedurende deze periode roepingen uit Zomergem hadden geregistreerd, is gebaseerd op de gegevens uit J. ART, *op.cit.*

Het opzet van deze tweede paragraaf bestaat erin eventuele differentiaties in de recruitering vast te stellen tussen de beide groepen religieuzen. Uitgaande van een afzonderlijk onderzoek voor de 2 reeksen zusters, is het mogelijk om vergelijkingen te maken. De verwerking van het materiaal gebeurt op dezelfde wijze als in vorig deel : eerst het chronologisch verloop van de roepingen, vervolgens de sociale origine van de Zomergemse religieuzen.

Chronologische recruitering

Alvorens het afzonderlijk verloop van de curven te bespreken van de religieuzen die wel en niet in de congregatie in Zomergem zijn ingetreden wordt de totale evolutie van het aantal zusterroepingen in Zomergem in de periode 1803-1955 nagegaan.

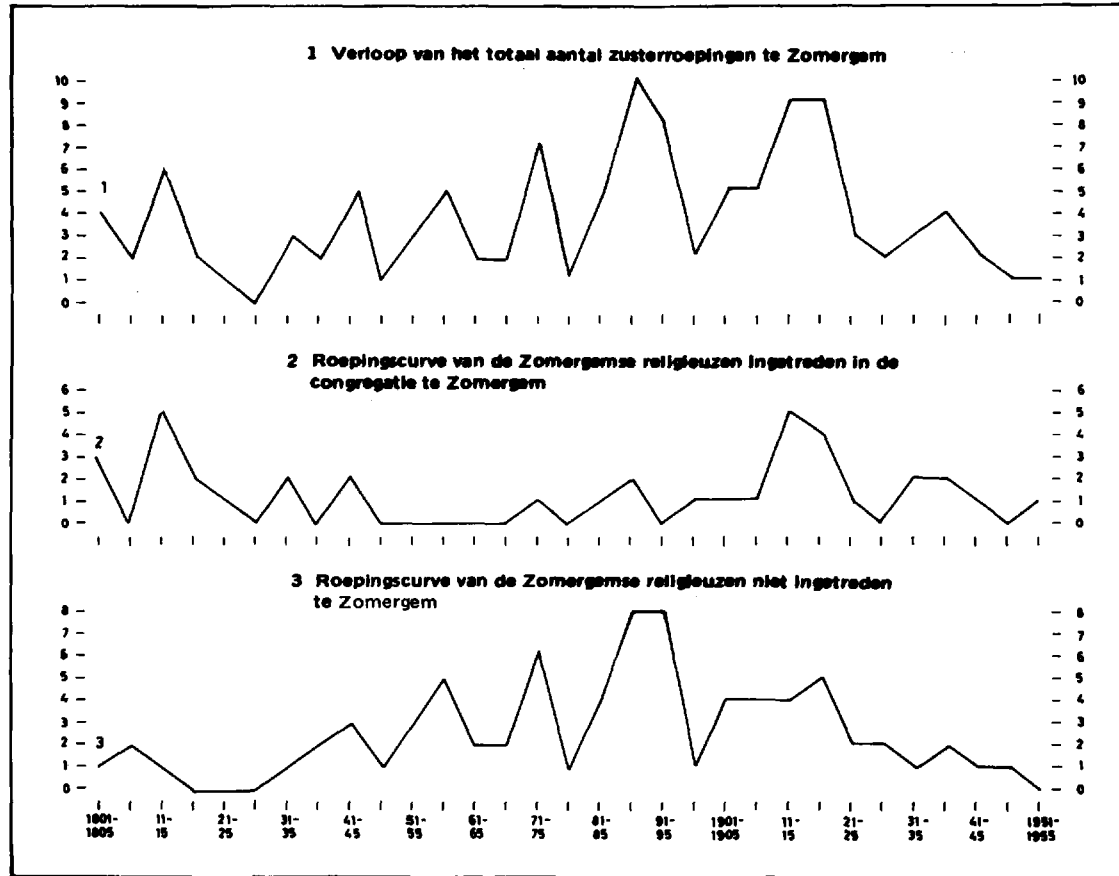
De zusterroepingen in Zomergem

a) Absolute cijfers (curve 1)

De stijging die zich manifesteert tussen 1811-1815 wordt afgebroken en een dalende tendens zet zich in tijdens het Hollands regime die zelfs uitloopt in de periode 1826-1830 tot het totaal ontbreken van roepingen in Zomergem.

Na de onafhankelijkheid van België gaat de recruitering in stijgende lijn tot 1846, waarna tot 1880 de curve fluctuaties in dalende en stijgende lijn laat zien. Tussen 1881 en 1890 constateren we een sterke stijging, onmiddellijk gevolgd door een daling tot 1900, nadien doet zich opnieuw een stijging voor tot 1920. Vanaf dit tijdstip is er een dalende trend, onderbroken door een lichte stijging tussen 1931-1940.

De roepingscurve van Zomergem vertoont niet hetzelfde ver-

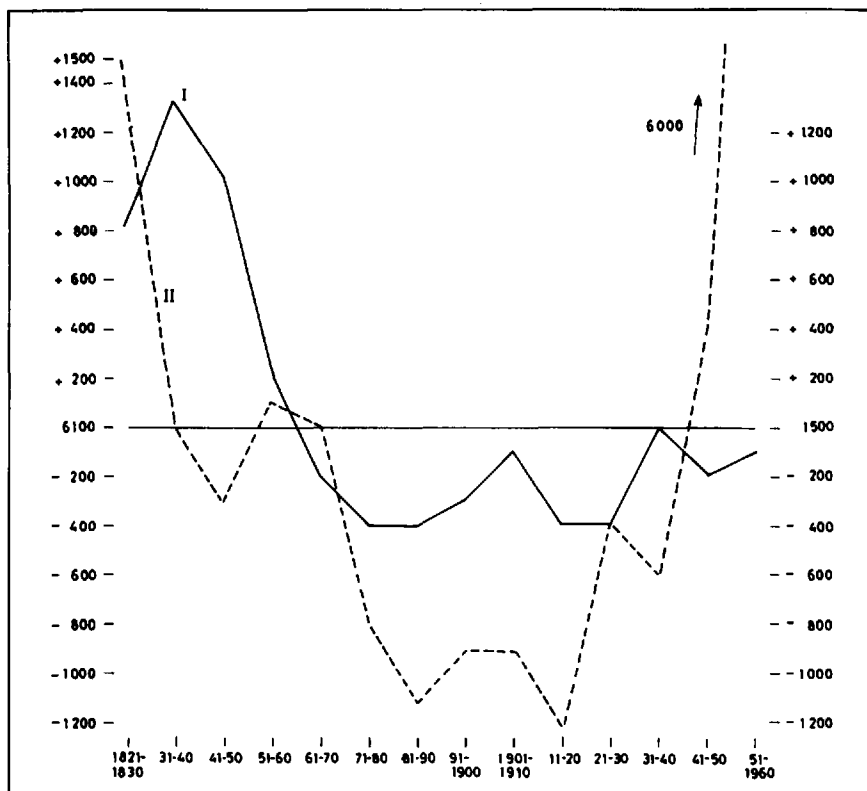

loop als deze van Oost-Vlaanderen (45) : van 1831 tot 1855 blijkt er ongeveer een gelijke trend te zijn van aangroei, met een teruggang van 1846 tot 1850. Na 1855 is de evolutie niet gelijklopend : de opgaande lijn van 1861 tot 1900, met een korte teruggang voor de jaren 1881-1885 voor de zusterroepingen in Oost-Vlaanderen contrasteert met de sterke fluctuaties in het verloop van de curve in Zomergem. De daling die voor Oost-Vlaanderen sinds 1910 begint, zet pas 10 jaar later in te Zomergem.

Ongetwijfeld zijn naast meer algemene ook lokale factoren verantwoordelijk voor het verloop van de Zomergemse curve. Te weinig inlichtingen over de plaatselijke omstandigheden en het parochiaal leven maken het onmogelijk om de fluctuaties in de curve te interpreteren. Aangezien de absolute cijfers voor Zomergem te klein zijn om het verloop van de curve te interpreteren gaan we via relatieve cijfers het eventueel verband na tussen de schommelingen in het aantal roepingen en de demografische situatie in Zomergem.

(45) J. ART, *op.cit.*, p. 9 en tabel I, grafiek VIII. We hebben de curve niet overgenomen, maar halen slechts het verloop aan.

b) relatieve cijfers (curven I en II)

Curve I : verloop van de bevolking

Curve II : verloop van het aantal inwoners per roeping.

We stellen hiervoor 2 curven op. Curve I geeft het verloop weer van de bevolking t.o.v. een basislijn. Als basislijn wordt gekozen het gemiddeld aantal inwoners van Zomergem over de periode 1821-1960 (cijfers vóór 1820 niet voorhanden), d.i. 6100 inwoners. Het bevolkingscijfer wordt berekend volgens tienjaarlijkse gemiddelden. De stijging en daling van de bevolking gedurende 140 jaar kan dus ten opzichte van de basislijn afgelezen worden. Curve II geeft het verloop weer van het aantal inwoners nodig voor 1 roeping gedurende 140 jaar (roepingen berekend volgens tienjaarlijkse gemiddelden). Het gemiddeld aantal inwoners nodig voor 1 roeping is over deze periode 1500. Dit getal wordt als basis genomen voor curve II.

Vertrekkende van curve I constateren we een stijgend verloop van de bevolking van 1821 tot 1830, gevolgd door een sterke daling tot 1880 (onder de basislijn). Vanaf 1881 merken we een stijging, tussen 1911-1920 opnieuw een daling met een stabilisatie van 1921 tot 1930 en een stijging tot 1940. De lichte daling van 1941-1950 gaat over in een stabilisatie van het bevolkingsaantal.

Curve II die het verloop van het aantal inwoners nodig voor 1 roeping weergeeft t.o.v. het gemiddelde van 1500 over 140 jaar laat voor de periode 1821-1830 een aantal van 3000 mensen zien. Dit aantal daalt sterk tot 1500 in 1831-1840 en tot 1200 in de jaren 1841-1850. Een lichte toename tot 1600 personen per roeping manifesteert zich tussen 1851-1860 en een stabilisatie in 1861-1870. Tussen 1871-1890 zien we een sterke daling tot slechts 400 inwoners nodig voor 1 roeping. De 2 volgende decennia laten een lichte stijging zien en een stabilisatie van dit aantal. In 1911-1920 noteren we t.o.v. gans de periode het kleinst aantal inwoners nodig voor 1 roeping, nl. 300. Nadien is een sterke stijging waar te nemen tot 1100 inwoners gevolgd door een lichte daling voor 1931-1940 tot 900. Na 1941 doet zich een sterke stijging voor die uitmondt in een absoluut maximum aantal inwoners nodig voor 1 roeping.

Uit deze curven blijkt duidelijk dat de fluctuaties in het aantal roepingen in Zomergem niet in relatie staan tot de bevolkingsevolutie in de gemeente. Evenals bij het absolute aantal roepingen blijkt het relatieve roepingsaantal schommelingen te ondergaan (in vergelijking met de absolute cijfers die in vijfjaarlijkse gemiddelden uitgezet zijn, vertonen de relatieve cijfers minder fluctuaties omdat ze volgens tienjaarlijkse gemiddelden zijn berekend).

Noteren we dat wanneer er in 1821-1830 nog 3000 inwoners vereist zijn per roeping, dit aantal in 1911-1920 tot 300 inwoners is

teruggelopen. Ten opzichte van het uitgangspunt blijken in deze periode dus 10 maal minder inwoners nodig voor 1 roeping. Deze trend van 1821 naar 1920 wordt echter onderbroken door 2 periodes van achteruitgang. Tussen 1851-1870 noteren we een groter aantal inwoners nodig voor 1 roeping t.o.v. 1841-1850, nl. 1600 en 1500 voor de periode 1851-1870 tegenover 1200 in 1841-1850. Ook in 1891-1900 zijn meer Zomergemnaren nodig in vergelijking tot de vorige jaren : het vereiste aantal van 400 in 1881-1900 stijgt licht tot 600 in 1891-1910. De jaren 1911-1920, waar slechts 300 inwoners nodig zijn, laten gedurende de 140 jaar de gunstigste verhouding zien. Nadien manifesteert zich snel de achteruitgang van 300 naar 6000 inwoners in 1951-1960, nog even onderbroken door de periode 1931-1940 die gunstiger cijfers laat zien t.o.v. 1921-1930 (resp. 900 t.o.v. 1100). Het grootste aantal roepingen in Zomergem gedurende anderhalve eeuw valt dus te situeren in de jaren 1871-1920 waar het aantal inwoners per roeping schommelt tussen 700 en 300.

Als we deze relatieve cijfers van de zusterroepingen in Zomergem vergelijken met deze van de provincie Oost-Vlaanderen (46) merken we ongeveer gelijklopende verhoudingen. Tegenover 3190 Oostvlamingen die in 1840 vereist zijn om 1 zusterroeping weer te vinden (vijfjaarlijkse gemiddelden) bekomen we voor Zomergem in datzelfde jaar 3000 inwoners (onze tienjaarlijkse gemiddelden zijn hier omgezet in vijfjaarlijkse). In 1900 volstaan 1324 Oostvlamingen per roeping, in Zomergem 1200.

Zomergemsen ingetreden in de congregatie St.-Vincentius a Paulo te Zomergem (curve 2) (47)

Zoals eerder vermeld, wordt de congregatie, die haar oorsprong vindt in 1803, in 1809 opgericht. De recrutering onder de Zomergemse bevolking komt tussen 1811-1815 dan ook goed op gang, maar ondergaat daarna tot 1830 een dalende tendens. In de periode 1826-1830 treedt geen enkele religieuze binnen. Na 1830 laat de curve een

(46) J. ART, *op.cit.*, p. 10.

(47) De vijfjaarlijkse gemiddelden werden reeds opgegeven in deel I bij de chronologische recrutering 2.

onregelmatig verloop zien : een lichte stijging tot 1835, een daling tot 0 in de periode 1836-1840, opnieuw een kleine stijging tot 1845, een teruggang na 1845. Van 1846 tot 1870 recruteert de congregatie geen religieuzen uit Zomergem. Pas in 1871-1875 noteren we 1 Zomergemse religieuze, de volgende vijf jaar is het echter weer niets. Tussen 1881-1890 is er een lichte stijging, dan weer een teruggang tot 0 tijdens de volgende 5 jaar. Vanaf 1896 tot 1910 blijft de recrutering stabiel : 1 religieuze per 5 jaar. Na de stijging tussen 1911-1915 begint een dalende trend die uitmondt in een dieptepunt in de jaren 1926-1930. Hierna constateren we nog een lichte stijging in de volgende 5 jaar, die zich stabiliseert tussen 1936-1940. Na 1940 neemt het aantal religieuzen af tot 0 in de jaren 1946-1950. Gedurende de periode 1951-1955 recruteert de congregatie nog 1 religieuze onder de Zomergemse bevolking.

In absolute getallen uitgedrukt, blijkt de congregatie onder de Zomergemse bevolking meest zusters aangetrokken te hebben in de 1ste helft van de 20ste eeuw, nl. 18; in de 1ste helft van de 19de eeuw zijn er dit 15, terwijl de tussenliggende periode er slechts 5 aangeeft.

De roepingscurve van de vrouwelijke religieuzen, die de congregatie van Zomergem onder de plaatselijke inwoners recruteert, laat een zeer grillig verloop zien : merken we vooral de hoogtepunten in de jaren 1811-1815 en 1911-1915 en een langdurend dieptepunt tijdens de periode 1846-1870.

De bovenvermelde pieken kunnen we voornamelijk toeschrijven aan factoren eigen aan de congregatie. De oprichting van deze religieuze gemeenschap in 1809 en de approbatie van de regel in 1814 heeft duidelijk in de eerstvolgende jaren een aantrekkingskracht uitgeoefend op een aantal Zomergemse meisjes.

In 1909 komt de congregatie opnieuw in de belangstelling van de Zomergemse bevolking. Op 28.9.1909 wordt het 100-jarig bestaan van de religieuze gemeenschap op luisterrijke wijze gevierd. Het grote feest, waarbij de verdiensten van de zusters in de verf worden gezet, oefent blijkbaar een gunstige invloed uit op de recrutering in de gemeente. Ook het eeuwfeest van de zondagsscholen in 1913, dat in het memorieboek als een groot jubelfeest is beschreven, zal aan de gunstige recrutering in 1911-1915 niet vreemd zijn geweest.

Het dieptepunt tussen 1846 en 1870 kunnen we situeren in een ruimer perspectief. In het bisdom Oost-Vlaanderen werd onder Mgr. Delebecque een centralisatiepolitiek ingezet die de diocesane congregaties sterker bond aan het bisschoppelijk gezag. Aanvankelijk ston-

den de eerste religieuze stichtingen meer onder de leiding van hun stichter of de plaatselijke pastoor. De congregaties waren meestal gesticht uit plaatselijk gebonden overwegingen zoals onderwijs en ziekenzorg en hadden in hun aanvangsperiode dan ook dikwijls een wereldgebonden en onafhankelijk karakter. Naarmate de religieuze gemeenschappen uitbreiding namen achtte de bisschop het nodig het beleid van de congregaties te controleren en te centraliseren. Eens de stichtersfiguren van de congregatie waren overleden of uitgeschakeld konden de nieuw aangestelde directeurs-biechtvaders het kloosterleven op lokaal vlak ombuigen volgens de bisschoppelijke inzichten. Dezen hadden immers binnen de congregatie een belangrijke positie, omdat de oversten slechts beslissingsmacht bezaten op het praktische vlak zoals de werkverdeling, de tucht e.d.m. of op een hoger vlak wanneer ze met de directeur overleg pleegden. Het gevolg van deze centralisatie was dat het kloosterleven vooral gericht werd op de strikte naleving van de regel, op het streven naar volmaaktheid (48).

Deze centralisatietendens heeft zich blijkbaar ook laten voelen bij de congregatie in Zomergem. In de jaren 1847-1848 zien we immers 2 nieuwe figuren optreden in het bestuur van de congregatie : in 1847 wordt een nieuwe pastoor-bestuurder aangesteld in Zomergem, in 1848 wordt de vroegere overste vervangen door een andere. Na de dood van pastoor Vander Piete op 5 mei 1847 wordt Emmanuel Haegeman op 7 juli van datzelfde jaar plechtig onthaald en geïnstalleerd te Zomergem door bisschop Delebecque (49). De verkiezing van de overste op 5 oktober 1848 geeft een onverwachte uitslag. Zuster Catharina (Catharina De Kesel), sinds 1814 waarnemend overste en vanaf 21 april 1818 met algemeenheid van stemmen tot overste gekozen, is steeds om de 3 jaar herkozen. In 1848 behaalt zij echter maar 9 stemmen op de 33, terwijl de overige gedeeld worden door zuster

(48) J. ART, *op.cit.*, p. 67 e.v.

(49) Deze priester was geboren te Meerbeke (Ninove) op 19 januari 1804 en priester gewijd te Mechelen op 23.1.1827. Hij was achtereenvolgens onderpastoor te Nieuwerkerke van 24.9.1827 tot 20.2.1830 in de parochie St.-Baafs te Gent van 20.2.1830 tot 26.1.1838, pastoor te Aaigem op 26.1.1838 en ten slotte pastoor te Zomergem en bestuurder van de congregatie op 15.6.1847. Pastoor Haegeman overleed te Zomergem op 17.6.1888 op 84-jarige leeftijd.
KLOOSTERARCHIEF ZOMERGEM, *Registerboek*.

Michael (Rosalie De Graeve) en zuster Stephana (Pelagie Vander Straeten). De vicaris-generaal van het bisdom die de stemming voorziet, doet een tweede stembeurt doorgaan waarbij zuster Michael tot overste wordt gekozen (50). Hiermee komt een einde aan de ambts-termijn van zuster Catharina die de functie van overste meer dan 30 jaar heeft vervuld. Zij was afkomstig uit Zomergem en 1 van de 3 medestichtsters van 1803. Met deze stemming wordt de periode van gebondenheid met de stichting afgesloten. In hoeverre deze verkiezing van een nieuwe overste door de bestuurder-biechtvader beïnvloed is blijft een open vraag.

Deze wijziging in het bestuur van de congregatie is waarschijnlijk één van de factoren geweest die de recrutering in Zomergem ongunstig heeft beïnvloed : gedurende de periode 1845-1873 recruteert de congregatie geen enkele religieuze uit de gemeente; pas in 1874 treedt opnieuw een postulante uit Zomergem in.

Over het beleid van de nieuwe pastoor en overste hebben we geen gegevens teruggevonden. Mogelijk worden tijdens deze periode de selectienormen en de reglementering van het kloosterleven strenger; een schriftelijke neerslag hiervan hebben we nochtans niet aangetroffen. Noch het memorieboek noch het registerboek geven ons op dat vlak enige informatie.

Bij de recrutering zal ongetwijfeld ook de impact van de hongercrisis van 1846-1848 een rol hebben gespeeld in de daaropvolgende jaren. Deze ongunstige omstandigheden kunnen echter niet lang doorgewerkt hebben want in de periode 1846-1875 registreren we nl. 18 religieuzen die tot andere congregaties zijn toegetreden.

**Religieuzen toegetreden tot andere congregaties (curve 3)
Vijfjaarlijkse gemiddelden van het aantal ingetreden**

1804-1805 : 1	1851-1855 : 3	1901-1905 : 4
1806-1810 : 2	1856-1860 : 5	1906-1910 : 4
1811-1815 : 1	1861-1865 : 2	1911-1915 : 4
1816-1820 : 0	1866-1870 : 2	1916-1920 : 5

(50) Zuster Michael was op 9.12.1810 te Vinderhoutte geboren en afkomstig uit een landbouwersgezin; ze was bij de congregatie in Zomergem ingetreden op 6.7.1831. Tot haar dood op 11.8.1874 vervulde zij het ambt van overste. KLOOSTERARCHIEF ZOMERGEM, *Registerboek*.

1821-1825 : 0	1871-1875 : 6	1921-1925 : 2
1826-1830 : 0	1876-1880 : 1	1926-1930 : 2
1831-1835 : 1	1881-1885 : 4	1931-1935 : 1
1836-1840 : 2	1886-1890 : 8	1936-1940 : 2
1841-1845 : 3	1891-1895 : 8	1941-1945 : 1
1846-1850 : 1	1896-1900 : 1	1946-1950 : 1

De lichte stijging die we in het begin van de 19de eeuw bemerken gaat echter reeds vanaf 1811 over in een daling en tussen 1816 en 1830 registreren we geen enkele roeping. Na 1830 herneemt zich de stijging tot 1845, gevolgd door een daling in 1846-1850. Sindsdien gaat de recrutering in stijgende en dalende lijn. Vanaf 1881 merken we een sterke stijging, een stabilisering in 1891-1895 t.o.v. 1886-1890; na 1895 doet zich een scherpe daling voor tot 1900, gevolgd door een hernieuwde maar tragere stijging tot 1920. Na 1920 begint de afname van het aantal roepingen.

Ten opzichte van het verloop van het totaal aantal zusterroepingen in Zomergem (curve 1) kunnen we bij deze curve sinds 1830 ongeveer een gelijkaardige evolutie vaststellen. De grote stijging tussen 1881-1890 en daling nadien is dus grotendeels te wijten aan het aantal religieuzen die niet in de congregatie in Zomergem zijn ingetreden. De stijging die zich opnieuw inzet van 1900 tot 1920 is echter veel minder uitgesproken tussen 1911-1920 dan in curve 1. In de 1ste helft van de 19de eeuw worden bij deze groep zusters 11 roepingen genoteerd, terwijl in de 2de helft van de 19de eeuw dit aantal reeds gestegen is tot 40, in de jaren 1901-1955 treden nog 27 religieuzen in.

Als we het aantal roepingen in beide groepen vergelijken constateren we een groter aantal religieuzen die in St.-Vincentius a Paulo te Zomergem intreden in de 1ste helft van de 19de eeuw, nl. 15 tgo. 11, de daaropvolgende periode laat echter grote afwijkingen zien, slechts 5 religieuzen blijven te Zomergem, 40 wendden zich tot andere congregaties. In de 20ste eeuw merken we nog een relatief groot aantal religieuzen in de 1ste groep, nl. 18 tgo. 27 in de 2de groep.

Achtergronden vrouwelijke religieuze roepingen 1803-1955

Sociale origine

a) beroep van de vader

De gegevens van beide groepen religieuzen worden in 1 tabel opgenomen, nadien apart besproken en met elkaar vergeleken.

	religieuzen in Zomergem ingetreden				religieuzen tot andere congregaties toegetreden				
	1803/ 1850	1851/ 1900	1901/ 1955	to- taal	1803/ 1850	1851/ 1900	1901/ 1955	to- taal	totaal
I Algemeen	2		5	7		2	5	7	14
II Landbouw	9	4	5	18	6	17	12	35	53
III Eigenaars- renteniers						1		1	1
IV Handel			1	1		5	1	6	7
V Dienstperso- neel						1	1	2	2
VI Ambtenaren en bedienden							1	1	1
VII Industrie en ambachten	3	1	7	11	3	12	7	22	33
A. Algemeen								1	1
B. Voeding		1			1	2	3		5
C. Kleding				2	2		1		1
D. Bouw		1			1		2	4	6
E. Ameuble- ment				3	3		1		1
F. Textiel		2		1	3	1	5	2	8
G. Diverse				1					1
Onbekend	1			1	2	2		4	5
Totaal	15	5	18	38	11	40	27	78	116

Zomergemsen ingetreden in de congregatie St.-Vincentius a Paulo te
Zomergem

In de 1ste helft van de 19de eeuw blijft de sociale origine van 1 religieuze onbekend. De zusters worden merendeels gerecruteerd

uit landbouwersgezinnen : van de 14 religieuzen blijken er 9 afkomstig uit de boerenstand. Twee religieuzen komen uit daglonersgezinnen, 3 zijn geworven in de industrieel-ambachtelijke sektor (1 voeding- en 2 textielnijverheid).

Slechts 5 religieuzen afkomstig uit Zomergem treden in de 2de helft van de 19de eeuw in het klooster te Zomergem. Vier zijn dochters van landbouwers, 1 religieuze vertegenwoordigt het industrieel-ambachtelijk milieu (bouw).

In de 20ste eeuw is de recrutering onder de landbouwerskinderen reeds sterk gedaald : slechts 5 religieuzen van de 18 zijn uit de agrarische milieus geworven, dit is nog niet 1/3de. Daartegenover constateren we een gelijke vertegenwoordiging van de werklidengezinnen (5), terwijl de industriële en ambachtelijke kringen 7 religieuzen aan de congregatie hebben gegeven (2 kleding, 3 ameublement, 1 textiel, 1 diverse). Eén zuster is afkomstig uit de handelssektor.

Gedurende gans de periode 1803-1955 recruteert de congregatie van Zomergem onder de plaatselijke bevolking meest in de agrarische sektor : bijna de helft van de zusters (18 op 38) is afkomstig uit landbouwersgezinnen. Het industrieel-ambachtelijke milieu laat eveneens een niet geringe vertegenwoordiging zien : 11 gezinnen. Zeven zusters komen uit daglonersgezinnen (categorie algemeen), slechts 1 uit handelskringen. De eigenaars-renteniers, het dienstpersoneel, de vrije beroepen, de ambtenaren en bedienden en de transportsektor zijn niet vertegenwoordigd.

De recrutering gedurende 150 jaar laat duidelijke verschuivingen zien : het overwicht van het agrarisch milieu in de 1ste helft van de 19de eeuw is in de 20ste eeuw verdwenen en verschoven naar de industrieel-ambachtelijke sektor. Ook de categorie algemeen laat proportioneel een hogere vertegenwoordiging zien in de jaren 1901-1950 t.o.v. de 1ste helft van de 19de eeuw (2 op 14 - 19de eeuw; 5 op 18 - 20ste eeuw). Slechts 1 religieuze wordt in de handelssektor gerecruteerd; dit in de 1ste helft van de 20ste eeuw.

Religieuzen toegetreden tot andere congregaties

Elf postulanten zijn tijdens de jaren 1803-1850 ingetreden in

andere congregaties; van 2 zijn we niet op de hoogte van het beroep van hun vader. Ook hier treffen we een overwegende recrutering aan uit landbouwersfamilies : 6 religieuzen op 9 zijn uit deze milieus afkomstig. De 3 andere vertegenwoordigen de industriële en ambachtelijke sektor (2 voeding, 1 textiel).

Voor de 2de helft van de 19de eeuw beschikken we over 38 van de 40 beroepen. De recrutering in de landbouwersgezinnen blijft belangrijk, maar is reeds in verhouding tot de voorgaande periode gedaald tot minder dan de helft (17 op 38 gezinnen). De industrie en ambachten omvatten 12 gezinnen (bijna 1/3de van het aantal; 3 voeding, 1 kleding, 2 bouw, 1 ameublement, 5 textiel). Daarnaast zien we in deze periode nieuwe sectoren opduiken : 2 religieuzen zijn afkomstig uit daglonersgezinnen, 1 religieuze is de dochter van een rentenier, 5 zusters komen uit het handelaarsmilieu en 1 is afkomstig uit de categorie van het dienstpersoneel.

Evenals in de voorgaande periode constateren we voor 1901-1955 dat het aantal landbouwersgezinnen minder dan de helft bedraagt (12 op 27). 1/4de van het aantal religieuzen is afkomstig uit de sektor industrie en ambachten (7 gezinnen; 1 voeding, 4 bouw, 2 textiel). Verder zien we nog 5 zusters uit daglonersgezinnen, 1 uit de categorie handel, 1 uit het dienstpersoneel en 1 afkomstig uit een ambtenarenmilieu.

Globaal worden er van de 78 Zomergemse religieuzen die niet in de congregatie St. Vincentius a Paulo te Zomergem zijn ingetreden bijna de helft gerecruteerd uit landbouwersmilieus : 35. Daarna neemt de industriële en ambachtelijke sektor de belangrijkste plaats in : 22 gezinnen. De volgende categorieën zijn in mindere mate vertegenwoordigd : werklieden 7 gezinnen, eigenaars-renteniers 1, handel 6, dienstpersoneel 2, ambtenaren 1.

Twee sectoren ondergaan gedurende 150 jaar een dalende tendens : de landbouw en het industrieel-ambachtelijk milieu. De categorie algemeen neemt proportioneel toe van de 2de helft van de 19de eeuw naar de 20ste eeuw, terwijl de handel een tegengestelde trend vertoont. De recrutering onder de eigenaars, de ambtenaren en het dienstpersoneel blijft gedurende gans de periode gering.

Vergelijking van beide groepen

De professionele indeling laat voor beide groepen religieuzen de belangrijkheid van de recrutering in landbouwmilieus zien over gans de periode. De proportionele vertegenwoordiging in de twee groepen is bovendien vrijwel gelijklopend : iets minder dan de helft van het aantal religieuzen is afkomstig uit de boerenstand, 18 van de 38 Zomergemse zusters die bij St.-Vincentius a Paulo in Zomergem intreden, 35 van de 78 vrouwelijke kloosterlingen die zich tot een andere congregatie hebben gewend. Bij de verkregen resultaten van de industriële en ambachtelijke sektor valt de gelijke verhouding nog meer op : 11 op 38 zusters in de eerste, 22 op 78 in de tweede groep. Deze milieus staan tevens na de landbouwers meest open voor recrutering. Voor de andere beroeps categorieën merken we zekere verschillen tussen de 2 groepen religieuzen. De congregatie in Zomergem recruteert proportioneel dubbel zoveel meisjes in daglonersgezinnen van Zomergem dan de andere congregaties : in beide groepen 7. Daartegenover zien we een zeer geringe vertegenwoordiging van de handel in de 1ste groep (1 op 38), terwijl de recrutering in deze beroepsklasse bij de 2de groep belangrijker schijnt, nl. 6. Renteniërs, dienstpersoneel en ambtenaren, die volledig ontbreken onder de groep religieuzen die in Zomergem intreden, geven in de tweede groep een minieme vertegenwoordiging te zien, resp. 1, 2 en 1.

b) bezittingen van de ouders

Zomergemsen ingetreden in de congregatie St.-Vincentius a Paulo te Zomergem

Ook hier doen zich beperkingen voor bij het onderzoek wegens het ontbreken van registers of overlijdensdata van de ouders.

Vermits uit 5 families 10 religieuzen worden gerecruteerd vertegenwoordigen de 38 zusters van deze groep slechts 33 gezinnen. We kunnen hiervan 24 gezinnen op het vermogen onderzoeken.

Achtergronden vrouwelijke religieuze roepingen 1803-1955

	GEGEVENS			ONTBREKENDE GEGEVENS			
	aangifte	geen aangifte	totaal	geen overlijdensdata ouders	geen registers	totaal	
1803-1850	7	3	10	2	2	4	14
1851-1900	1	3	4		1	1	5
1901-1955	5	5	10	4		4	14
	13	11	24	6	3	9	33

Van de 14 gezinnen die we in de periode 1803-1850 moeten onderzoeken vallen er 4 buiten ons bereik wegens ontbrekende gegevens. De 10 bestudeerde gezinnen laten de volgende resultaten zien : 3 families zijn blijkbaar onvermogen (1 wever en 2 arbeiders) want er wordt geen erfenisaangifte aangetroffen; van de 7 resterende is wel een akte van nalatenschap gedeponerd. Maar ook tot deze laatste groep behoren 3 gezinnen die slechts roerende goederen hebben : 2 landbouwers en 1 wever. De onroerende goederen van de andere 4, reeds opgenomen in de eerste paragraaf, betreft de bezittingen van landbouwers :

- enkele partijen akker- en weiland van meer dan 2 ha;
- hofstede met meer dan 4 ha landbouwgrond.
- meer dan 6 ha land;
- hofstede van 49 a 30 ca, enkele stukken zaailand samen een oppervlakte beslaand van 3 ha 71 a 60 ca; 4 woonhuizen met erf samen 59 a 60 ca (51).

De congregatie St.-Vincentius a Paulo te Zomergem recruteert in deze periode onder de plaatselijke bevolking onder weinig vermogende families en onder welstellende landbouwersgezinnen. De religieuzen afkomstig uit deze bemiddelde families treden allen in in de aanvangsjaren van de stichting van de congregatie.

Voor de 2de helft van de 19de eeuw zijn we in staat het onroerend goed te onderzoeken van 4 families op 5. Drie gezinnen, waarbij

(51) Het gemiddeld grondbezit van een landbouwer in Zomergem is ons niet bekend. RYCKAERT spreekt echter van een versnippering van het grondbezit in kleine landbouwbedrijven op het einde van de 18de eeuw. De hoeven van ruim 10 ha zouden toen niet talrijk geweest zijn. M. RYCKAERT, "Het sociaal-economisch aspect te Zomergem onder het Frans bewind", *Appeltjes van het Meetjesland*, XIV, 1965, p. 165.

geen erfenisaangifte wordt aangetroffen, hebben geen onroerende goederen : het zijn 2 landbouwers en 1 metser. Het andere gezin is een landbouwersfamilie die 2 huisjes - samen 2 a 20 ca - en 2 ha 50 ca landbouwgrond bezit.

Ten opzichte van de 1ste helft van de 19de eeuw trekt de religieuze gemeenschap in Zomergem gedurende deze jaren reeds meer bescheiden milieus aan.

In de 1ste helft van de 20ste eeuw kunnen we 11 van de 15 gezinnen betrekken in de vermogensanalyse. Vijf ervan blijken geen akte van nalatenschap ingediend te hebben : 1 gummibewerker, 2 dagloners, 1 wever en 1 schoenmaker. De recrutering van de religieuzen in bescheiden milieus komt nog sterker tot uiting bij het na-gaan van de erfenisaangiften van de resterende 5 gezinnen. Slechts 1 gezinshoofd, een landbouwer, is te situeren onder de meer bemiddelde families : hij bezit 3 woonhuizen met aanhorigheden samen 30 a 70 ca en enkele partijen zaailand ongeveer 1 ha samen. Bij de nalatenschap van de andere 4, 1 hoefsmid en 3 landbouwers, zijn geen onroerende goederen opgegeven.

In deze periode valt dus vooral de eenvoudige afkomst op van de Zomergemse meisjes die tot de congregatie in hun dorp toetreden.

Afgezien van de 9 gezinnen die we niet op hun vermogen kunnen onderzoeken bemerken we doorheen deze 150 jaar in de bezitsstructuur verschuivingen van de 19de naar de 20ste eeuw. Het aantal bezitters van onroerende goederen is voor de jaren 1803-1850 4 op 10, voor de 2de helft van de 19de eeuw 1 op 4, terwijl het voor de 20ste eeuw slechts 1 op 10 meer is. Hieruit blijkt dus duidelijk het stijgende getal onvermogene gezinnen waaruit de religieuzen in Zomergem worden gerecruteerd. Van de 24 gezinnen zijn er immers 18 zonder onroerende goederen (11 zonder erfenisaangifte, 7 die volgens hun aangifte niets onroerends bezitten). Onze bevindingen over het sociaal milieu van deze groep religieuzen komen volledig overeen met het algemeen beeld van de sociale recrutering van de congregatie in Zomergem, een recrutering die grotendeels gebeurt in nederige milieus.

Zomergemsen toetreden tot andere congregaties

Bij deze groep religieuzen rangschikken we de gezinnen, waaruit

de religieuzen afkomstig zijn, eerst volgens de congregaties waarin de religieuzen kloosterlinge worden. Deze indeling brengt bepaalde tendenzen in de sociale recurtering van de betreffende congregaties naar voor. Met dit beperkt aantal intredes is het echter niet mogelijk een algemeen geldende uitspraak te doen over de recrutering van de diverse zuster gemeenschappen. Onze bevindingen moeten dus als indikatief beschouwd worden.

Twee congregaties bieden tevens de mogelijkheid de analyse van het vermogen aan te vullen met de meegebrachte bruidsschat. De zusters van Liefde van Jezus en Maria en de zusters St.-Vincentius a Paulo te Waarschoot hebben bij enkele religieuzen die tot hun gemeenschap zijn toegetreden de bruidsschat opgegeven. Deze wordt samen met de onroerende goederen vermeld teneinde het sociaal milieu waaruit de religieuzen afkomstig zijn beter te onderstrepen (zie bijlage 2).

Zusters van Liefde van Jezus en Maria, Gent-Brussel : 10 intredes.

Opvallend is het aantal rijke dochters uit Zomergem die in deze congregatie religieuze zijn geworden. Dezen zijn alleen in de 19de eeuw te situeren. Enkele beroepen laten reeds de materiële welstand veronderstellen : koophandelaar, rentenier, hoofdonderwijzer. Hoewel de diverse vermogens die uit de erfenisaangiften naar voor komen wel gevarieerd zijn, blijken deze gezinnen in de 19de eeuw tot de beter gesitueerde milieus te behoren.

Slechts driemaal is de bruidsschat opgegeven : 2 x 2.200 F, 1 x 1.600 F. De ingebrachte sommen, gebonden aan de graad van welstand, onderlijnen nog eens het milieu waaruit de zusters gerecruteerd zijn. De bruidsschat voor de andere zusters is niet vermeld. De 2 religieuzen uit Zomergem, in de 20ste eeuw door deze congregatie gerecruteerd, behoren tot een bescheiden milieu. Zij zijn de dochters van een dagloner en een werkman. De eerste heeft geen onroerende goederen vermits geen akte van nalatenschap is geregistreerd; bij de werkman is het onmogelijk een eventueel bezit na te gaan (52).

(52) Wel waren we op de hoogte van het beroep van de religieuze, gerecruteerd uit het werkmansgezin, bij haar intrede. Was zij misschien niet kapitaalkrachtig van huize uit dan kon zij toch het diploma van verpleegassistent voorleggen. Als religieuze oefende zij de functie van verpleegster uit.

Zusters Kapucinessen, Gent : 4

Tot deze congregatie treden 3 landbouwersdochters toe. Het sociaal milieu waaruit deze zusters worden gerecruteerd is in de 1ste helft van de 19de en de 1ste helft van de 20ste eeuw verschillend : terwijl de 1ste religieuze uit een bemiddeld gezin komt constateren we voor de laatste een bescheiden milieu. Voor de tussenliggende periode 1851-1900 kunnen we geen uitspraak doen. Tevens blijft de sociale origine van 1 religieuze onbekend.

Zusters St.-Vincentius a Paulo, Waarschoot : 13.

In de in bijlage verhaalde gegevens zien we eveneens verschillende sociale milieus vertegenwoordigd. In de 1ste helft van de 19de eeuw bezitten we geen gegevens betreffende de onroerende goederen, maar is de bruidsschat een aanvullende indicatie. De eerste zuster, dochter van een slachter, brengt klederen, lijnwaad en meubelen mee bij haar intrede. Zij is waarschijnlijk minder bemiddeld dan de landbouwersdochters die de geldelijke som van 1.000 F en 500 F betalen. In deze periode is de sociale afkomst van 1 religieuze onbekend. Zes religieuzen treden in de 2de helft van de 19de eeuw in. Vier zijn dochters van landbouwers, 1 komt uit een werkmansgezin, 1 is van onbekende origine. De differentiatie tussen de beroepen weerspiegelt zich ook in het vermogen. De landbouwers zijn rijke boeren, de werkmans daarentegen beschikt niet over enig onroerend goed. Deze laatste heeft blijkbaar ook geen bruidsschat meegegeven, er is althans geen opgave van.

In de laatste periode noteren we 2 erfenisaangiften afkomstig van een landbouwer en een timmerman. De religieuze gerecruteerd in het landbouwersmilieu brengt een bruidsschat mee, bij de dochter van de timmerman is dit niet het geval. De congregatie in Waarschoot recruteert in deze jaren ook in bescheiden milieus : een daglonersgezin. Dit gezin bezit geen onroerende goederen, er is evenmin door de religieuze een bruidsschat betaald.

Alhoewel de congregatie in Waarschoot openstaat voor alle milieus in Zomergem recruteert ze toch meestal in welstellende landbouwersgezinnen.

Zusters Kindsheid Jesu, Gent : 3

De vier beroepsindikaties laten reeds een bescheiden milieu veronderstellen. Wat het eventueel onroerend bezit betreft zijn we enkel voor de wever en de werkman in staat om een eventuele erfenisaangifte op te sporen : we treffen er echter geen aan hetgeen wijst op een gebrek aan onroerende goederen. Over de sociale origine van de religieuze uit het bakkersgezin kunnen we ons niet uitspreken aangezien een vermogensonderzoek niet mogelijk is.

Religieuzen van de Eucharistie, Watermaal : 1

Ondanks het gebrek aan gegevens over het bezit kan uit het beroep een eenvoudige afkomst afgeleid worden.

Zusters Franciskanessen, Gent : 9

De meeste religieuzen door deze congregatie onder de Zomerse vrouwelijke bevolking geworven behoren tot de bemiddelde stand. Eerst in de 20ste eeuw blijkt er uit onvermogen milieus gerecrueteerd te zijn. Het laatste landbouwersgezin bezit volgens de erfenisaangifte geen onroerende goederen. Bij het voorlaatste moeten we enig voorbehoud maken betreffende de financiële status omdat we slechts over de nalatenschap van de echtgenote beschikken.

Zusters van Maria, Brake! : 4

Recrutering uit bemiddelde landbouwersgezinnen.

Zusters van de H. Vincentius a Paulo, Dendermonde.

Uitgaande van de beroepsindikatie bij het 1ste gezin kunnen we een bescheiden afkomst vermoeden. De religieuze in de 20ste eeuw

Rita MERTENS

tot deze congregatie toegetreden, is de dochter van een welstellende landbouwer.

Zusters van de H. Vincentius, Gijzegem : 1

Uit de beroepsvermelding van de vader blijkt de religieuze van bescheiden afkomst te zijn.

Zusters van de H. Jozef, Gent : 10

1 wevers- en 2 landbouwersdochters uit Zomergem worden religieuzen bij de zusters Kindsheid Jesu te Gent. In tegenstelling tot de eerste die uit een bescheiden milieu komt (geen erfenisaangifte) is de tweede van rijke afkomst. Van de derde religieuze zijn we niet in staat het vermogen na te gaan.

Arme Claren-Coletienen, Gent : 6

Deze contemplatieve orde recruteert onder de Zomergemse vrouwelijke bevolking 6 zusters, 3 dochters van landbouwers, 1 van een fabrikant, 1 van een koophandelaar en 1 van een wever. Slechts van 3 gezinnen zijn we in staat het onroerend vermogen te bepalen, nl. van de fabrikant, de koophandelaar en 1 landbouwer. Uit de beroepsindicaties van de eerste twee kunnen we reeds de rijke klasse vermoeden. De landbouwersdochter die in de 20ste eeuw is ingetreden komt uit een bescheiden milieu, haar ouders bezitten geen onroerende goederen. Ook bij de weversdochter kunnen we de eenvoudige afkomst raden.

Mariazusters van Franciscus, Waasmunster : 7

De 7 religieuzen die tot deze congregatie toetreden komen al-

len uit een bescheiden milieu. De beroepen van de ouders zijn : kleermaker, wever, landbouwer, herbergier, timmerman-herbergier en winkelier. De eerste drie hebben geen onroerende goederen, er is geen erfenisaangifte ingediend; door de akte van nalatenschap van de herbergier vernemen we dat ook hij geen onroerende goederen bezit. De laatste 2 gezinnen ontsnappen aan het vermogensonderzoek wegens ontbrekende gegevens. Nochtans kunnen we met enige zekerheid hun sociaal milieu bepalen uit de beroepsindikaties. Het gecombineerd beroep van herbergier-timmerman wijst op een poging om het gezinsinkomen te verhogen; uit de beroepsgegevens van de winkelier in de bevolkingsregisters blijkt dat hij reeds tweemaal van dagloner op winkelier is overgeschakeld.

Zusters O.L.V.-Visitatie, St.-Amandsberg : 5

Ondanks het gebrek aan gegevens om het bezit van sommige gezinnen te onderzoeken lijken de meeste zusters die tot deze congregatie zijn toetreden gerecruteerd te zijn uit eenvoudige kringen : we treffen voor 3 gezinnen geen erfenisaangifte aan (wEVER, dagloner, werkman), wat er op wijst dat ze geen onroerend vermogen hebben. Bij de 2 landbouwersgezinnen kunnen we de erfenisaangifte raadplegen : de ene boer heeft een zeker inkomen uit onroerende goederen, de andere beschikt slechts over roerend bezit.

Zusters van de H. Vincentius a Paulo, St.-Denijs-Westrem : 1

Deze religieuze is gerecruteerd uit een bescheiden milieu.

Zusters O.L.V.-Presentatie, St.-Niklaas : 2

Twee landbouwersgezinnen zijn hier vertegenwoordigd; het laatste blijkt een bemiddeld gezin te zijn.

Uitgaande van de vermogensanalyse merken we in deze groep religieuzen zowel bemiddelde als bescheiden milieus. Het is echter opvallend hoe bij sommige religieuzen het standenverschil zich uit door de keuze van congregatie. Onder andere de zusters van Liefde van Jezus en Maria, de zusters Franciskanessen en de Arme Claren trekken in de 19de eeuw Zomergemse religieuzen aan uit begoede kringen. De zusters O.L.V. Visitatie, de Mariazusters van Franciscus en de zusters van de H.-Jozef vallen op door hun recruterings in bescheiden milieus van Zomergem.

Voor een systematischer overzicht worden in onderstaande tabel de resultaten gegroepeerd per periodes van 50 jaar; het maakt de vergelijking met de groep religieuzen die tot de congregatie in Zomergem zijn toegetreden mogelijk.

	GEGEVENS			ONTBREKENDE GEGEVENS			
	aangifte	geen aangifte	totaal	overlijdens- data van de ouders	geen registers	totaal	
1803-1850	3	1	4	2	4	6	10
1851-1900	16	7	23	10	3	13	36
1901-1955	11	6	17	7	-	7	24
	30	14	44	19	7	26	70

Uit de reeds opgesomde gegevens blijkt dat uit 8 gezinnen 2 religieuzen gerecruteerd zijn. Het fortuinsonderzoek is bijgevolg tot 70 families herleid.

In de periode 1803-1850 kunnen we slechts 4 op 10 gezinnen onderzoeken, 1 ervan is onvermogen want een erfenaangifte wordt niet teruggevonden.

In de daaropvolgende halve eeuw vallen 13 families op 36 buiten ons onderzoeksveld. De 23 bestudeerde gezinnen behoren grotendeels tot de welstellende klasse aangezien 16 erfenaangiften aangetroffen zijn. Eén aangifte hiervan omvat slechts roerende bezittingen. De 7 gezinnen die geen akte van nalatenschap gedeponneerd hebben bezitten geen onroerende goederen.

Voor de periode 1901-1955 is wegens ontbrekende gegevens het bezit niet na te gaan van 7 van de 24 gezinnen. Van de 17 resterende is bij 6 geen erfenaangifte voorhanden. De religieuzen uit deze families kunnen we een bescheiden afkomst toeschrijven. Ook tot

de groep van 11 waarvan een erfenis bestaat behoren 4 gezinnen die geen onroerende goederen hebben. Het aantal religieuzen die gerecru-teerd worden in bescheiden milieus is in deze periode reeds groter dan dezen uit de bemiddelde klasse : 10 zusters zijn afkomstig uit gezinnen die geen onroerende goederen bezitten (6 zonder erfenis-aangifte plus 4 met aangifte zonder onroerend bezit); 7 religieuzen komen uit welstellende families in deze periode.

Globaal is bij deze groep religieuzen het bezitsonderzoek van de ouders gebaseerd op 44 families wegens het gemis aan gegevens voor 26 gezinnen. Voor de religieuzen die buiten Zomergem kloosterlinge worden resulteert uit het onderzoek een recruitering die gebeurt zowel in bescheiden als in welstellende en rijke milieus. Opmerkings-waard is wel het grote aantal bemiddelde gezinnen. Tegenover 19 ge-zinnen die slechts roerend goed bezitten (14 zonder erfenisaangifte plus 5 met erfenisaangifte zonder onroerend bezit) noteren we 25 fa-milies die tot de betergesitueerde of zelfs rijke stand kunnen gere-kend worden. Toch zijn verschuivingen doorheen de 19de en 20ste eeuw merkbaar : het aantal bemiddelde gezinnen neemt verhoudings-gewijze tot het totaal aantal gezinnen af naar de 20ste eeuw toe. In de 1ste helft van de 19de eeuw constateren we nog 3 gezinnen met onroerend goed op 4, in de jaren 1851-1900 is de verhouding nog bo-ven de helft, 15 gezinnen op 27, in de 20ste eeuw daarentegen zijn de bescheiden milieus in groter aantal aanwezig, ze vertegenwoordigen 10 gezinnen tegenover 7 bemiddelde.

Vergelijking van beide groepen

Laat de bepaling van de sociale origine van beide groepen reli-gieuzen uit Zomergem volgens de beroepen van de ouders geen noe-menswaardige tegenstellingen zien dan constateren we door de ana-lyse van het bezit van de ouders grotere afwijkingen in de sociale af-komst van de 3 groepen religieuzen. De congregatie St.-Vincentius a Paulo in Zomergem recruteert onder de plaatselijke bevolking vooral uit eenvoudige kringen ofschoon in de beginperiode enkele dochters uit een beter gesitueerd milieu aangetrokken worden. Daar-entegen behoren meer dan de helft van de religieuzen die tot andere congregaties zijn toegetreden en waarvan we in staat zijn het vermo-

gen van de ouders te achterhalen tot de bemiddelde klassen. De verhouding van de gegoede tot de bescheiden gezinnen is voor de religieuzen die in Zomergem zijn ingetreden 6 op 24 of 1 op 4 en voor de 2de groep zusters 25 op 44 of meer dan 1 op 2. De verschillen in vermogen tussen beide groepen komen vooral voor in de landbouwersgezinnen.

Opvallend bij de studie van het sociaal milieu van de vrouwelijke religieuzen in Zomergem is de stijgende recrutering in bescheiden milieus doorheen de 19de en 20ste eeuw niet enkel onder de bevolking van Zomergem maar ook bij de congregatie St.-Vincentius a Paulo. Of deze tendens een algemeen fenomeen is blijft een open vraag in afwachting van nader onderzoek in deze zin.

BIJLAGE 1 :

GEBOORTEPLAATSEN INTREDES IN DE CONGREGATIE
VAN ZOMERGEM

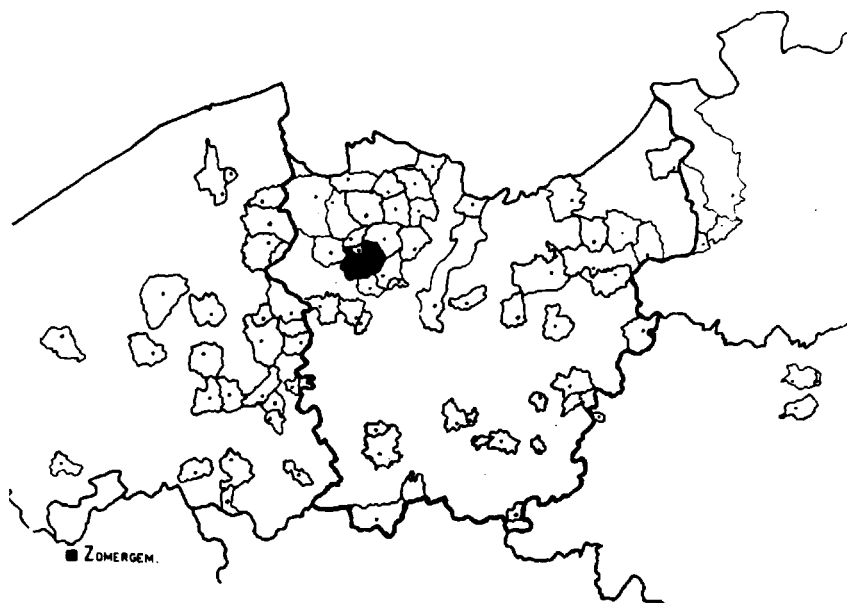
Oost-Vlaanderen		Temse	1
Adegem	1	Ursel	1
Aalst	3	Velzeke-Ruddershove (Zott.)	2
Balgerhoeke (Eeklo)	1	Vosselare	1
Bassevelde	2	Waarschoot	7
Belsele-Waas	2	Waasmunster	5
Berlare	2	Zelzate	3
Boekhoute	1	Zeveneken	1
Buggenhout	1	Zomergem	38
Destelbergen	1		
Eeklo	3	West-Vlaanderen	
Eine (Oudenaarde)	2	Ardoorie	1
Elene (Zottegem)	1	Aarsele	1
Esegem	1	Beernem	3
Erembodegem	6	Brugge	4
Gent	7	Desselgem	1
Godveerdegem (Zottegem)	1	Hooglede	2
Hamme	2	Ingelmunster	2
Kalken	8	Izegem	1
Kallo	1	Koolkerke	1
Kaprijke	12	Kortrijk	1
Lembeke	8	Oedele	1
Lokeren	2	Oostrozebeke	1
Lotenhulle	2	Otegem	1
Lovendegem	8	Rollegem	1
Mere	1	Ruiselede	7
Merendree	1	Schuiferskapelle	1
Maldegem	4	Sijsele	1
Moerbeke-Geraardsbergen	1	Tielt	10
Nevele	1	Torhout	1
Oost-Eeklo	2	Voormezele	1
Oostwinkel	2	Wakken	1
Oudenaarde	1	Wevelgem	1
Ronse	1	Wielsbeke	6
Ronsele	2	Woumen	1
Schorisse	1	Zwevezele	1
Sleidinge	3		
St.-Laureins	2		
St.-Lievens-Esse	1		
St.-Niklaas	5		
Stekene	1		

Rita MERTENS

Antwerpen/Brabant/Nederland

Antwerpen	4	Buken	1	Oostburg	1
Wilrijk	2	Kampenhout	1	Venray	1
Hemiksem	1	Teralfene	4		
		Erps-Kwerps	1		

RECRUTERINGSGBIED

BIJLAGE 2 :

**BEROEP EN BEZITTINGEN VAN DE OUDERS VAN DE
ZOMERGEMSE RELIGIEUZEN**

ZUSTERS VAN LIEFDE :

(beroep van de vader + eventueel onroerend bezit)

1803-1850

- 1) landbouwer : hofstede en boomgaard, in erf groot 40 a 16 ca / land samen meer dan 2 ha.
- 2) bakker (53) : 2 huizen met erf samen 16 a 71 ca / driewoonst met erf 9 a 67 ca; bos 14 a 97 ca.
- 3) landbouwer : ontbrekende registers.

1851-1900

- 4) koophandelaar : meer dan 80 ha onroerend bezit (huizen en gronden)
bruidsschat : 2.200 F
- 5) rentenier (54) : tweewoonst met erf 44 a 50 ca / zaailand 2 ha 10 a 70 ca / hofstede met verscheidene partijen zaailand 4 ha 17 a 60 ca (55).
bruidsschat : 2.200 F
- 6) landbouwer : 2 hofstedes en woonhuis, boomgaard en land samen meer dan 17 ha (55).
bruidsschat : 1.600 F
- 7) landbouwer : 4 partijen land 95 a 80 ca (55).
- 8) hoofdonderwijzer : 3 aaneenpalende woonhuizen met erf 4 a 50 ca, woonhuis met zaailand 36 a 30 ca (55).

1901-1955

- 9) werkman : ontbrekende overlijdensdata.
- 10) dagloner : geen erfenisaangifte.

ZUSTERS KAPUCINESSEN, GENT :

1803-1850

- 1) landbouwer : huis 10 a 45 ca.
- 2) niet gekend beroep

1851-1900

- 3) landbouwer : ontbrekende registers.

1901-1955

- 4) landbouwer : volgens erfenisaangifte geen onroerende goederen.

(53) Werd verkozen in juli 1836 tot gemeenteraadslid in het liberale kabinet in Zomergem.

(54) Was burgemeester van Zomergem van 1830 tot 1837.

(55) We beschikten enkel over de erfenisaangifte van de echtgenote.

ZUSTERS VAN ST.-VINCENTIUS A PAULO, WAARSCHOOT :

1803-1850

- 1) slachter : ontbrekende registers. bruidsschat : klederen, lijnwaad, meubelen.
- 2) landbouwer : ontbrekende registers. bruidsschat : 1.000 F + klederen
- 3) landbouwer : ontbrekende registers. bruidsschat : 500 F
- 4) niet gekend beroep.

1851-1900

- 5) en 6) landbouwer : hofstede en erf 35 a 60 ca / 2 woonhuizen met boomgaard samen 71 a 10 ca / zaailand meer dan 5 ha. bruidsschatten 600 en 1.000 F
- 7) werkmans : geen erfenisaangifte.
- 8) landbouwer : woonhuis met boomgaard 11 a 80 ca / tweewoonst met tuin en land 26 a 80 ca / 2 partijen wei- en 1 partij hooiland samen 2 ha 13 a 80 ca. bruidsschat : 1.800 F
- 9) landbouwer : hofstede met erf 31 a 30 ca / landbouwgrond samen bijna 5 ha. bruidsschat : 2.000 F
- 10) niet gekend beroep. bruidsschat : 700 F

1901-1955

- 11) landbouwer : hofstede met erf en land 1 ha 24 a 10 ca / woonhuis met boomgaard en land 10 a 70 ca / 4 partijen zaailand samen 2 ha 33 a 20 ca bruidsschat : 300 F
- 12) dagloner : geen erfenisaangifte.
- 13) timmerman : woonhuis en boomgaard 10 a 30 ca.

ZUSTERS KINDEHEID JESU, GENT :

1803-1850

- 1) wever : geen erfenisaangifte.

1851-1900

- 2) landbouwer : idem als 6) bij Zusters van Liefde van Jezus en Maria.

1901-1955

- 3) landbouwer : ontbrekende overlijdensdata.

ARME CLAREN-COLETIENEN, GENT :

1851-1900

- 1) fabrikant-winkelier : 6 aaneenpalende woonhuizen + 92 a grond / 5 aaneenpalende woonhuizen + 9 a grond (55).
- (55) We beschikten enkel over de erfenisaangifte van de echtgenote.

Achtergronden vrouwelijke religieuze roepingen 1803-1955

- 2) landbouwer : ontbrekende registers.
 - 3) koophandelaar : idem als 4) bij Zusters van Liefde van Jezus en Maria.
 - 4) landbouwer : ontbrekende registers.
- 1901-1955
- 5) wever : ontbrekende overlijdensdata.
 - 6) landbouwer : geen erfenisaangifte.

MARIAZUSTERS VAN FRANCISCUS, WAASMUNSTER :

1851-1900

- 1) kleermaker : geen erfenisaangifte
- 2) wever : idem
- 3) timmerman-herbergier : ontbrekende registers.
- 4) herbergier : erfenisaangifte : geen onroerende goederen.
- 5) en 6) landbouwer : geen erfenisaangifte.
- 7) winkelier : ontbrekende overlijdensdata.

ZUSTERS O.L.V. VISITATIE, ST.-AMANDSBERG :

1851-1900

- 1) bakker : ontbrekende overlijdensdata.
- 2) wever : geen erfenisaangifte.
- 3) werkman : idem.
- 4) dienstmeid (56) : ontbrekende overlijdensdata.

1901-1955

- 5) fabriekwerker : ontbrekende overlijdensdata.

ZUSTERS VAN MARIA, BRAKEL :

1851-1900

- 1) landbouwer : idem als 1) bij de Zusters Franciskanessen Gent.
- 2) timmerman-landbouwer : 2 woonhuizen met erf en land samen 42 a 60 ca.
- 3) landbouwer : hofstede met boomgaard en landbouwgrond 3 ha 31 a 20 ca.
- 4) landbouwer : tweewoonst met erf 9 a 40 ca / landbouwgrond circa 2 ha (57).

(56) Aangezien de moeder van de religieuze ongehuwd was werd haar beroep opgegeven.

(57) We beschikten alleen over de erfenisaangifte van de echtgenote.

ZUSTERS VAN DE H. VINCENTIUS A PAULO, DENDERMONDE : 2

1851-1900

- 1) hovenier : ontbrekende overlijdensdata.

1901-1955

- 2) landbouwer : 2 werkmanswoningen en land samen 1 ha 39 a 10 ca / 2 percelen meers en 2 percelen land 1 ha 86 a 80 ca / hofstede met afhangen, zaai- en weiland en medegaande werkmanshuis en hooiland samen 5 ha 14 a 60 ca.

ZUSTERS VAN VINCENTIUS A PAULO, GLJZEGEM :

1851-1900

- 1) wever : ontbrekende overlijdensdata.

ZUSTERS VAN DE H. JOZEF, GENT :

1851-1900

- 1) niet gekend beroep.
- 2) en 3) wever : geen erfenisaangifte.

1901-1955

- 4) wever : ontbrekende overlijdensdata.
- 5) landbouwer : 2 woonhuizen met tuin, boomgaard en land samen 21 a 70 ca (57).
- 6) dagloner : geen erfenisaangifte.
- 7) werkman : idem.
- 8) landbouwer : erfenisaangifte : geen onroerende goederen.
- 9) en 10) timmerman : ontbrekende overlijdensdata.

RELIGIEUZEN VAN DE EUCHARISTIE, WATERMAAL :

1851-1900

- 1) herbergier : ontbrekende overlijdensdata.

ZUSTERS FRANCISCANESSEN, GENT :

1851-1900

- 1) landbouwer : 3 hofstedes met land samen meer dan 9 ha / woonhuis met boomgaard en tuin 7 a 40 ca / landbouwgrond en 1 partij bos samen bijna 2 ha.
- 2) landbouwer : hofstede met erf samen 48 a 70 ca / 2 woonhuizen met erf en boomgaard 32 a 20 ca / landbouwgrond meer dan 3 ha.

(57) We beschikten alleen over de erfenisaangifte van de echtgenote.

Achtergronden vrouwelijke religieuze roepingen 1803-1955

- 3) en 4) mulder : 2 woonhuizen met afhangen en boomgaard samen 39 a / woonhuis met koorwindmolen en erve 28 a 80 ca / tweewoonst met tuin en boomgaard en 2 partijen land 96 a 30 ca / 2 partijen land 9 a 30 ca.

1901-1955

- 5) timmerman : woonhuis met werkwinkel en erve 8 a 35 ca / perceel land 98 a 28 ca.
6) landbouwer : 1/16 in hofstede met erf en land samen 73 a 60 ca / 5 partijen zaailand samen 2 ha 88 a 50 ca / hofstede met 2 partijen land 90 a / woonhuis met boomgaard 9 a 30 ca / 4 partijen zaailand 2 ha 36 a 90 ca / bos 87 a 50 ca.
7) en 8) landbouwer : erfenisaangifte : geen onroerende goederen (57).
9) landbouwer : erfenisaangifte : geen onroerende goederen.

ZUSTERS VAN DE H. VINCENTIUS A PAULO, ST.-DENIJS-WESTREM

1901-1955

- 1) werkvrouw (58) : geen erfenisaangifte.

ZUSTERS VAN O.L.V. PRESENTATIE, SINT-NIKLAAS :

1901-1955

- 1) landbouwer : ontbrekende overlijdensdata.
2) landbouwer : 2 huizen samen 1 a 90 ca en 2 ha 50 a 70 ca land.

Rita Mertens, Ter Platen 80, 9000 Gent

- (57) We beschikten alleen over de erfenisaangifte van de echtgenote.
(58) Aangezien de moeder van de religieuze ongehuwd was werd haar beroep opgegeven.

Rita MERTENS

**LES VOCATIONS RELIGIEUSES FEMININES 1803-1955
LE CAS DE LA CONGREGATION DE ZOMERGEN ET
DES RELIGIEUSES ORIGINAIRES DE CETTE COMMUNE
EN GENERAL**

par

Rita MERTENS

RESUME

La première partie de cet article est consacrée à la Congrégation des Soeurs de St.-Vincent de Paul, fondée en 1809 à Zomergem (Flandre orientale). La courbe des vocations semble influencée aussi bien par des facteurs politiques, économiques et institutionnels que par la situation locale.

La plupart des religieuses sont recrutées dans la région de Zomergem. Le champ de recrutement de la Congrégation se limite au Nord de la Flandre orientale et à la partie orientale de la Flandre occidentale. L'élément urbain n'y est que très faiblement représenté. C'est surtout la présence d'une communauté religieuse dans la commune, les relations familiales et les initiatives du clergé qui délimitent le champ de recrutement de la Congrégation.

La recherche à propos de l'origine sociale des religieuses mène à la constatation que ce sont surtout les milieux agricoles, artisanaux et ouvriers qui fournissent les recrues. L'analyse des fortunes des parents des religieuses démontre que la Congrégation recrute principalement dans des milieux défavorisés. Vu la situation socio-économique, l'état religieux a dû se présenter à plus d'une jeune fille, désireuse de promotion sociale, comme la seule échappatoire possible.

La deuxième partie de cette contribution traite des 116 religieuses ordinaires de Zomergem, dont 38 sont entrées dans la congrégation locale. La division des religieuses en ces deux catégories a mené aux conclusions suivantes.

Le recrutement des deux groupes n'évolue pas parallèlement dans le temps. Des circonstances locales et internes à la Congrégation ont beaucoup influencé le recrutement des Soeurs de St.-Vincent de Paul à Zomergem même.

Du point de vue de l'origine sociale, les indications sur les professions des parents des religieuses ne montrent que peu de différences : ce sont pour les deux catégories surtout les milieux agricoles, artisanaux et industriels qui sont riches en vocations. Les contrastes ne se révèlent qu'après le dépouillement des déclarations de succession des parents des religieuses. Les soeurs entrées dans la congrégation de Zomergem sont d'origine plus modeste que celles qui sont entrées dans d'autres communautés, hors de la commune. Ce deuxième groupe est plus hétéroclite et se compose aussi bien d'éléments d'origine pauvre que d'origine riche. Ce phénomène se manifeste surtout pendant le XIXe siècle.

FEMALE RELIGIOUS VOCATIONS BETWEEN 1803 AND 1955
CASE / THE CONGREGATION OF ZOMERGEM AND THE
ZOMERGEM RELIGIEUSES

by

Rita MERTENS

SUMMARY

The subject of the first part is the St. Vincentius a Paulo congregation founded at Zomergem in 1809. The chronological evolution of the vocations is dependent on the historical conjuncture : both ecclesiastical, political, economic and local situations are influencing factors.

The geographic recruitment has a local character. The recruitment area is largely restricted to the north of East-Flanders and eastern West-Flanders, in which the urban element is almost negligible. We find that factors such as the presence of religious orders, family-relations, clergy play a part in the geographic recruitment.

Research into the social origins reveals the importance of recruitment in agricultural, trade and labour circles. The analysis of possessions emphasizes the social environment from which the religieuses come : for the greater part the congregation recruits in modest circles. For many a woman the religious state consequently means a social promotion which is beyond the reach of the family circle.

The second stage in this investigation is devoted to the 116 religieuses from Zomergem, 38 of whom entered the congregation at Zomergem. A division of the religieuses into two groups brings to light a number of contrasts. The chronological recruitment does not show a parallel development between the two groups. Here we must remind of the local situations playing a part in the recruitment of the nuns who entered the congregation at Zomergem.

With regard to social origins the indications of professions show little contrast between the two categories of nuns : recruitment occurs mainly in agricultural circles and in the sectors of industry and trade. Class-differences among the religieuses come to the fore only through an analysis of legacy-declarations of their parents. The nuns who entered the congregation at Zomergem come mostly from modest circles, the other religieuses form a heterogeneous group from both modest and wealthier circles. This social differentiation finds expression with a number of postulants in the choice of the congregation, especially in the 19th century.